

DERLEME MAKALE / REVIEW ARTICLE

DOI: 10.52122/nisantasisbd.1485865

SPORUN GRUPLAR ARASI İLİŞKİLERİ İYİLEŞTİRMEDEKİ POTANSİYELİ:
SPOR ODAKLI MÜDAHALE PROGRAMLARI ÜZERİNE BİR DERLEME

Dr. Öğr. Üyesi Hatice Ekici

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Psikoloji
Bölümü.

e-posta: hatice.ekici@ikc.edu.tr

ORCID 0000-0002-8032-9708

ÖZ

Son yıllarda spor, ön yargıyı azaltıcı alternatif bir müdahale stratejisi olarak önerilmektedir. Sporun gruplar arası ilişkileri geliştirmek için bir araç olarak kullanılmasına ilişkin dünyadaki artan ilgi, birçok spor odaklı müdahale programının yürütülmesine neden olmuştur. Ancak, bu programların etkililiğini değerlendiren müdahale çalışmaları, özellikle Türkiye'de oldukça sınırlıdır. Spor odaklı müdahaleleri başarıya götüren unsurların anlaşılması için var olan müdahale çalışmalarının bulgularının bütüncül bir şekilde ele alınması oldukça önemlidir. Bu çalışma, dünyada ve Türkiye'de yürütülen öne çıkan ön yargıyı azaltıcı spor odaklı müdahale programlarının bulgularını derlemeyi ve tartışmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada naratif derleme yöntemi benimsenmiştir. Çeşitli veri tabanlarında yapılan taramada dahil edilme kriterleri, hakemli dergide Türkçe yada İngilizce olarak yayınlanması, müdahale çalışması olması, müdahale programının planlanmış spor aktivitesi içermesi ve amaçları arasında toplumsal barışa katkı sunmanın belirtilmesi olarak belirlenmiştir. Alan yazın taraması sonucunda öne çıkan 29 müdahale çalışması derlemeye dahil edilmiştir. Bu çalışmalar, (a) tek başına spordan faydalanan müdahaleler, (b)spor-artı yaklaşımı çerçevesinde kurgulanan müdahaleler, (c)profesyonel sporculara yönelik müdahaleler, (d)yerel halk ve göçmenlerin sosyal uyumuna odaklanan müdahaleler (e)sporun hayali temas bağlamına entegre edildiği müdahaleler ve (f) Türkiye'de yürütülen spor odaklı müdahaleler olarak ele alınmıştır. Sonuç olarak, ulusal ve uluslararası alan yazındaki önyargıyı azaltıcı spor odaklı müdahalelerin kapsamı, etkililiği ve müdahale programlarına yönelik sınırlılık ve öneriler tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ön yargı, spor, müdahale, gruplar arası ilişkiler, naratif derleme**Jel Kodları:** L26, O18, R11, B21.THE POTENTIAL OF SPORTS IN IMPROVING INTERGROUP RELATIONS: A REVIEW
ON SPORT BASED INTERVENTION PROGRAMS

ABSTRACT

In recent years, sport has been proposed as an alternative strategy to reduce prejudice. The growing interest in using sport as a tool to improve intergroup relations has led to the implementation of many sports-based intervention programs. To comprehend the factors that contribute to the success in sports-based interventions, it is important to consider the findings of existing studies. This study aims to review the findings of sport-based intervention studies for reducing prejudice. A narrative review method was used. The inclusion criteria were as follows: Published in a peer-reviewed journal in Turkish or English, intervention study, inclusion of planned sports activities and contribution to social peace among the objectives. As a result of the literature review, 29 intervention studies were included. These studies are classified as (a) interventions using sport alone, (b) interventions designed within the framework of the sport plus approach, (c) interventions for professional athletes, (d) interventions focusing on the social cohesion of local people and migrants, (e) interventions in which sport is integrated into the context of imaginary contact, and (f) sports-based interventions conducted in Turkey. As a result, the scope and effectiveness of sports-based interventions as well as limitations and recommendations for intervention programs are discussed.

Keywords: prejudice, intervention, intergroup relations, sports, narrative review**Jel Codes:** L26, O18, R11, B21.

Geliş Tarihi/Received: 20.05.2024

Kabul Tarihi/Accepted: 18.10.2024

Yayın Tarihi/Printed Date: 31.12.2024

Kaynak Gösterme: Ekici, H. (2024). Sporun Gruplar Arası İlişkileri İyileştirmedeki Potansiyeli: Spor Odaklı Müdahale Programları Üzerine Bir Derleme. *İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(12) 593-614.

GİRİŞ

Ön yargı ve ön yargıyla ilişkili negatif gruplar arası tutumlar, dünya çapında birçok toplumda sosyal dışlanma, ayrışma, zayıf iş bulma olanakları, ayrımcılık, politik şiddet, sağlık ve davranış problemleri, eşitsizlik, şiddet ve düşük yaşam kalitesi gibi ciddi sosyal sorunlara yol açmaktadır (Beelmann ve Heinemann, 2014; Paluck, 2009, 2021). Ön yargı, en genel haliyle belli bir sosyal gruba yönelik olumsuz kanaat olarak tanımlanmaktadır. (Paluck, 2021). Ön yargının neden olduğu toplumsal problemlerle baş etmek amacıyla 40 yılı aşkın bir süredir sosyal kategorizasyondan (ör. Gaertner ve Dovidio, 2000) medya programlarına (ör. Bilali ve Volhardt, 2015) kadar uzanan çok çeşitli müdahale programları geliştirilmiş ve test edilmiştir (bkz. Paluck, 2021; Beelmann ve Heinemann, 2014). Son yıllarda bu geleneksel müdahale programlarına alternatif olarak spor gruplar arası ilişkileri iyileştirmek ve toplumsal barışa katkıda bulunmak için popüler bir müdahale aracı olarak önerilmektedir (Clark vd., 2021; Lyras ve Peachey, 2011). Bu yaklaşım genel olarak “Kalkınma ve Barış için Spor” (*Sport for Development and Peace, SDP*) stratejisi altında ele alınmaktadır (Cardenas, 2016).

Sporun gruplar arası ilişkileri iyileştirmedeki rolü uzun yıllardır tartışma konusu olmuştur. Bazıları, sporun sahip olduğu içsel mekanizmalar (ör. gruplar arası doğrudan temas, sportmenlik değerleri vb.) aracılığıyla gruplar arası ilişkileri iyileştirme potansiyeline işaret ederken (Clark vd., 2021; Lyras ve Peachey, 2011), bazıları da sporun rekabeti, fanatizmi ya da etik olmayan davranışları tetikleyebileceği gibi gerekçelerle sporun barış yapıcı rolüne şüphe ile yaklaşmaktadır (Ewing ve Seefeldt, 1996; Sugden, 2006; Majaro-Majesty, 2011). Bu tartışmalar devam ederken son yıllarda, sporun gruplar arası ilişkileri iyileştirmek için bir araç olarak kullanılmasına ilişkin artan bir ilgi ortaya çıkmış ve birçok spor odaklı müdahale programı hayata geçirilmiştir. Ancak geliştirilen spor odaklı müdahale programlarının etkililiğini değerlendiren sınırlı sayıda ampirik çalışma yürütülmüştür (Clark vd., 2021; Ha ve Lyras, 2013; Lyras ve Peachey, 2011). Bu durum, sporun gruplar arası ilişkileri iyileştirme potansiyeline dair çıkarımda bulunmayı zorlaştırmaktadır.

Türkiye gibi yüksek sayıdaki mülteciye ev sahipliği yapan ve çeşitli sosyal gruplardan (ör. dinî, etnik, ırksal ve cinsiyet) bireylerin bir arada yaşadığı toplumlarda gruplar arası gerginliklerin yaşanması kaçınılmazdır. Türkiye’deki sosyal gruplara yönelik ön yargıları inceleyen sivil toplum raporları ve araştırmalar, Türkiye’de yerel halk-mülteci (ör. Chemin, 2016; Reis, 2019; Yücel vd., 2023), Türk-Kürt (Saraçoğlu, 2010), Türk-Ermeni (Bikmen ve Sunar, 2013) gibi çeşitli sosyal gruplar arasındaki olumsuz dinamikleri gözler önüne sermiş ve toplumsal düzeyde ön yargıyı azaltıcı müdahaleleri gerekliliğine işaret etmiştir. Sporun popüler ve gençliğe hitap eden bir müdahale aracı olarak ele alınmasıyla birlikte (Peachey vd., 2015), başta T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı olmak üzere Türkiye’deki çeşitli kamu kurumları (ör. Biz Bir Takımımız projesi), uluslararası örgütler ve yerel sivil toplum kuruluşları (ör. Kızlar Atakta Projesi) tarafından birçok spor odaklı müdahale programı hayata geçirilmiştir. Uluslararası alan yazındaki eğilime paralel olarak Türkiye’de gerçekleştirilen spor odaklı müdahalelerin etkililiğini değerlendirmek üzere yürütülen çalışmaların sayısı da oldukça sınırlıdır (ör. Ekici vd., 2019; Yücel vd., 2023). Bu bağlamda, spor odaklı müdahalelerin kapsamının belirlenmesi ve müdahalelerin etkililiği üzerinde belirleyici olan faktörlerin (sporun türü, süresi, program bileşenleri vb.) anlaşılması için, uluslararası ve ulusal alan yazında var olan spor odaklı müdahale programlarının bulgularının bütüncül bir şekilde değerlendirilmesi ve derlenmesi oldukça önemlidir.

Buna ilaveten (a) sporun gruplar arası ilişkileri iyileştirme potansiyeline yönelik tartışmalar ve ilişkili olarak (b) spor odaklı müdahale programlarının etkililiğini değerlendiren araştırmaların bulguları uluslararası alan yazınında (özellikle spor ve sosyal psikoloji alan yazınında) önemli bir yer tutmasına rağmen (ör. Clark vd., 2021), bu konudaki Türkçe alan yazın oldukça sınırlıdır. Türkçe alan yazında var olan çalışmalar, sosyal hizmet uygulamaları bağlamında (Mayda, 2020), toplumsal kutuplaşma ekseninde (Suner ve Atlı, 2018) ve olimpiyat eğitimi kapsamında sporun rolünü ele almıştır. Kapsamlı olarak incelendiğinde, bu çalışmaların sporun gruplar arası ilişkileri iyileştirmedeki rolüne ve spor odaklı müdahale programlarının bulgularına çok sınırlı olarak değindiği ileri sürülebilir. Dolayısıyla, bu alandaki Türkçe kaynak eksikliği sürmektedir.

Türkçe alan yazındaki ilgili boşluktan hareketle bu çalışma, dünyada ve Türkiye’de yürütülen öne çıkan ön yargıyı azaltıcı spor odaklı müdahale programlarının bulgularını kapsamlı bir şekilde derlemeyi ve tartışmayı amaçlamaktadır. Bu derleme makalesinin, akademisyenler, öğrenciler, antrenörler, program geliştiriciler ve uygulayıcılar ve politika yapımcılar için yararlı bir kaynak olabileceğine inanılmaktadır. Bununla birlikte son yıllarda sosyal psikolojik açıdan ön yargıyı azaltıcı müdahale yöntemlerini konu edinen Türkçe derleme makalelerine (ör. Sarı, 2023; Küçükkömürler ve Sakallı-Uğurlu, 2017; Tayınmak ve Türkeli, 2020) bir yenisini ekleyerek mevcut çalışmanın okurların alternatif bir müdahale yöntemi olarak sporun olanakları ve sınırlılıkları hakkında kapsamlı bir fikir edinmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Bu makalede ilk olarak sporun gruplar arası ilişkilere katkıda bulunma hedefini içinde barındıran, kalkınma ve barış için spor yaklaşımı tanıtılacaktır. İkinci olarak, sporun gruplar arası ilişkileri iyileştirmedeki rolüne dair alan yazındaki tartışmalara yer verilecektir. Ardından, mevcut derleme çalışmasının yöntemi ele alınacaktır. Dördüncü olarak, dünyada ve Türkiye’de gruplar arası ilişkileri iyileştirmek amacıyla yürütülen spor odaklı müdahale programlarının bulguları kapsamlı bir şekilde gözden geçirilecektir. Son olarak, alanyazındaki önyargıyı azaltıcı spor odaklı müdahalelerin kapsamı, etkililiği ve müdahale programlarının yapılandırılmasına yönelik sınırlılık ve öneriler tartışılacaktır.

1.Kalkınma ve Barış İçin Spor Stratejisi

Son yıllarda, spor, toplumsal barışı destekleyen stratejik bir müdahale aracı olarak ele alınmakta olup (Cardenas, 2016; Lyras ve Peachey, 2011) bu yaklaşım başta Birleşmiş Milletler, uluslararası kalkınma ajansları, FIFA ve Uluslararası Olimpiyat Komitesi olmak üzere çeşitli uluslararası aktörler tarafından teşvik edilmektedir (Cardenas, 2013). Sporun gruplar arası ilişkileri iyileştirmedeki potansiyeli, “Kalkınma ve Barış için Spor” stratejisi altında ele alınmaktadır. Kalkınma ve barış için sporun halk sağlığına, çocukların ve gençlerin sosyalleşmesine, dezavantajlı grupların sosyal katılımına, devletlerin ve bölgelerin ekonomik kalkınmasına, gruplar arası ilişkilerin iyileşmesine ve çatışma çözümüne olumlu katkı yapmak üzere kullanılması olarak tanımlanmaktadır (Lyras ve Peachey, 2011). Bu yaklaşım, sadece bir sosyal müdahale stratejisi değil aynı zamanda politika sektörü (Giulianotti, 2011) ve giderek büyüyen disiplinler arası akademik bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Cardenas, 2016).

Sosyal bir müdahale stratejisi olarak kalkınma ve barış için spor yaklaşımı, kalkınma hedeflerine ve barışa ulaşmak için oyunların, fiziksel aktivitenin ve sporun kullanımını önermektedir. Spor, temel olarak fiziksel sağlığı iyileştirmeyi ve dinçliği sürdürmeyi sağlayan, planlı ve yapılandırılmış aktivite programı olarak tanımlansa da (Clark vd., 2021) kalkınma ve barış için spor kapsamında, daha geniş bir tanım benimsenerek spor fiziksel sağlık, psikolojik ve zihinsel iyi oluş ve sosyal etkileşime katkıda bulunan her türlü fiziksel aktivite olarak tanımlanmış ve oyunun gelişimsel katkısı da dikkate alınmıştır. Bu yaklaşım toplumdaki tüm bireylerin spor ve boş zaman etkinliklerine katılımını hedeflerken spor temelli olmayan faaliyetler (sanat, kültür gezileri vb.) de bu yaklaşımının önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Birleşmiş Milletler Kalkınma ve Barış için Spor Ofisi, 2008).

Politika sektörü olarak kalkınma ve barış için spor yaklaşımı sporu sosyal bir katalizör olarak teşvik etmeye yönelik çabaları ve barış ve kalkınma dünyasındaki kilit paydaşları içeren çok sektörlü ittifaklar ve ortaklıkları düzenleyen bir sektör olarak dünya çapında büyümeye devam etmektedir. Kalkınma ve barış için spor yaklaşımı gelişmekte olan bir akademik alan olarak ise sporun kalkınma ve barış aracı olarak rolü, çatışma ve barış çalışmaları, sosyal psikoloji, sosyal hizmet, sosyoloji ve spor çalışmaları gibi çok çeşitli disiplinler tarafından ele alınmaktadır. Kalkınma ve barış için spor faaliyetlerindeki dünya çapındaki artışın bir sonucu olarak sporun toplumsal kalkınma ve barıştaki yeri ve rolüne dair araştırmaların sayısında hızlı bir artış gözlenmektedir (Cardenas, 2016). Bu derleme makalesinde, kalkınma ve barış için spor yaklaşımı bir müdahale stratejisi olarak ele alınacak olup bu kapsamda yürütülen araştırmalardan sadece toplumsal barışa (ön yargıyı azaltıcı ve gruplar arası ilişkileri iyileştirici) katkıda bulunmayı hedefleyenlere odaklanılacaktır.

2.Sporun Gruplar arası İlişkileri İyileştirme Potansiyeli

Uzun yıllardır, sporun gruplar arası ilişkileri iyileştirmedeki rolü tartışma konusu olmuştur. Barış ve kalkınma için spor stratejisinin savunucuları ve araştırmacılar, sporun gruplar arası negatif tutumların iyileştirilmesi ve toplumsal barışın güçlendirilmesini sağlayabilecek kendine özgü özellik ve süreçleri barındırdığını belirtmektedir (Cardenas, 2016; Yücel vd., 2023; Lyras ve Peachey, 2011). Bunlar sporun evrenselliği, mikro-çatışmaların ifade edilmesine olanak sağlaması, gruplar arası etkileşim için fırsat oluşturması, saygı, disiplin, adil oyun ve dürüstlük gibi çatışma çözümünü içkin değerleri içermesine kadar uzanan çeşitli özellikler olarak sıralanabilmekte olup, bu kısımda, detaylı olarak ele alınacaktır.

İlk olarak sporun oyun ve fiziksel aktivite neredeyse bütün toplumlarda mevcut olduğu için evrensel olduğu söylenebilir. Sporun popüleritesi, hem sporcular hem de izleyiciler için siyasi, ideolojik ve ulusal sınırları aşma potansiyeline sahiptir (Cardenas, 2016). Bu bağlamda, spor, gruplar arasında sembolik olarak birliğin ifade edilmesi için bayrak, renk, temsil edici takımların oluşturulması gibi çeşitli fırsatlar sunabilir (Höglund ve Sundberg, 2008). Bunun yanında, sporun risk altındaki topluluklardan bireyleri (ör. çatışan toplumsal grupların üyeleri), özellikle de çocukları ve gençleri toplumsal müdahale programlarına çekmek için kritik olduğu düşünülmektedir. Sporun gençlik eğlence kültürünün en yaygın ve önemli parçası olduğu düşünülürse (Makarova ve Herzog, 2014) spor, geleneksel müdahale programlarının gençlere iletmekte zorlandığı mesajları iletmek için de kullanılabilir (Cardenas, 2016; Lyras ve Peachey, 2011).

Spor grup aktivitesi olarak düzenlendiği zaman, farklı sosyal gruplardan (ırk, etnisite, din vb.) bireylerin birbirleriyle etkileşime geçmesi için keyifli bir platform sağlar (Lee ve Cunningham, 2014). Sporun gruplar arası teması kolaylaştırmasının sporun toplumsal barışa katkıda bulunabileceği en yaygın yönü olduğu düşünülmektedir (Mitchell vd., 2021; Schulenkorf ve Sherry, 2021). Allport (1954), meşhur gruplar arası temas hipotezinde, farklı gruplardan bireylerin arasındaki temasın ön yargının azalmasına ve gruplar arası tutumların iyileşmesine neden olduğunu ileri sürmektedir. Gruplar arası temas, insanların (a) dış grup üyeleri hakkında daha fazla bilgi edinmesine olanak tanıyarak, (b) dış grup üyelerinin yanındayken kaygılarını azaltarak ve (c) dış grup üyelerine yönelik empati ve bakış açılarını geliştirmeye hizmet ederek gruplar arası ilişkilerin iyileşmesine katkıda bulunmaktadır (Pettigrew ve Tropp, 2008). Uzun yıllardır yapılan araştırmalar temas hipotezinin etkililiğini gözler önüne sermektedir: Gruplar arası temasın örneklem, durum ve temas bağlamından bağımsız olarak ön yargıyı azalttığı bulunmuştur (Pettigrew ve Tropp, 2006). Allport (1954), etkileşen taraflar eşit statüye sahip olduğunda, daha üst bir amaca ulaşmak için iş birliği yaptığında ve etkileşimlerinin kurumsal otoriteler tarafından onaylandığına inandıklarında gruplar arası temasın optimal (en uygun) hâle geleceğini öne sürmektedir. Yakın zamanlı araştırmalar, beşinci optimal temas koşulu olarak gruplar arası arkadaşlığı önermiştir (Pettigrew, 1998; Pettigrew ve Tropp, 2006). Ancak spor, farklı sosyal gruplardan bireylerin etkileşimini mümkün kılarsa da her zaman Allport tarafından öne sürülen optimal temas koşullarını sağlamayabilmektedir. Bununla birlikte gruplar arası temasın pozitif yönde tutum değişimine sebep olması için her zaman bu koşulların sağlanmasının gerekmediği de bilinmektedir (Al Ramiah & Hewstone, 2013; Pettigrew & Tropp, 2006). Temas sonucu bilinmeyen dış grup üyelerine yönelik geliştirilen aşinalığın onlardan hoşlanmayı sağlayacak kadar güçlü olabildiği bulunmuştur (Pettigrew ve Tropp, 2006). Lederach'a (1997) göre toplumsal uzlaşma ve barış inşasını kolaylaştırmak için, ilişkiler bir karşılaşma ile başlamalı ve çeşitli taraflar arasında güven inşa etme ve sürdürülebilir tutarlı bağlantılar geliştirme yolunda devam etmelidir. Bu bağlamda, spor odaklı müdahalelerde takım sporlarına yer verilmesi, karşıt gruplardan bireylerin birbirleriyle temasa geçebilmesi için çeşitli fırsatlar sunarak onların bir araya gelmelerini, birbirlerine dair yeni bilgiler keşfetmelerini, birbirlerine karşı empati geliştirmelerini ve karşılıklı anlayış ve güven inşa etmelerini sağlayabileceği için toplumsal barış için önemlidir (Lee ve Cunningham, 2014; Lyras ve Peachey, 2011).

Tüm oyuncuların isteyerek uyduğu kurullarla yönetilen bir aktivite olarak sporun güven, eşitlik, tarafsızlık ve karşılıklı saygı gibi demokratik değerleri teşvik edici bir etkiye sahip olabileceği

düşünülmektedir (Mitchell vd., 2021). Spor bireylerin bu değerleri öğrenmesi, içselleştirmesi ve spor dışı alanlara yansıtılabilmeleri için bir ortam sağlayabilir (Cardenas, 2013; Kaufman ve Wolff, 2010; Lea Howarth, 2006). Spora içkin olan güven, sorumluluk, tarafsızlık, eşitlik, karşılıklı saygı, takım ruhu, iş birliği, tolerans, adil oyun, liderlik gibi değerler gruplar arası çatışmaların barışçıl çözümünü kolaylaştırabilmektedir. Spor, karşıt gruplardan bireylerin eşit ve tarafsız olarak yer aldığı bir platform sunmaktadır. Sporda sosyal statü, sınıf, etnisite, cinsiyet ve din gibi ayrıştırıcı faktörler daha geri planda olup, başarı bireysel performansa ve takım çalışmasına bağlıdır. Takım çalışması, takım arkadaşına güvenmeyi ve karşılıklı olarak eylemlerin sorumluluğunu almayı gerektirmektedir. Bu bağlamda, özellikle takım sporları, çatışan gruplardan bireylerin aynı takımda yer almasını sağlayarak birbirlerine güvenmelerini, saygı duymalarını, karşılıklı olarak eylemlerinin sorumluluklarını almalarını ve takım ruhu geliştirmelerine katkıda bulunabilir. Buna ilaveten, spor, haksızlık ve hile yoluyla oyuncular arasında çatışmaya zemin hazırlayabilmektedir. Sporun bir çatışma aracı olduğu düşünüldüğünde gençlere yaşadıkları çatışmaların barışçıl çözümü için gerekli becerilerin öğretilmesine yönelik bir platform da sağlayabileceği düşünülmektedir (Lea-Howarth, 2006; Nanayakkara, 2016).

Son olarak sporun bireysel refah ve iyi oluş hâlini arttırması yoluyla da gruplar arası ilişkileri iyileştirmeye katkıda bulunabileceği düşünülmektedir. Coalter (2007), bu bireysel faydaları (a) artmış fiziksel ve psikolojik sağlık, (b) gelişmiş benlik kavramı, öz saygı ve öz güven gelişimi gibi pozitif kimlik gelişimi ve (c) empati, bütünlük, tolerans, iş birliği, güvenilirlik ve sosyal becerilerin gelişimi gibi sosyal psikolojik katkılar olarak özetlemiştir. Bireysel ve toplumsal iyi oluşun /refahın karşılıklı ve birbirine bağlı olduğu dikkate alınır (Galtung, 1969) spor ve beraberinde getirdiği artmış psikolojik sağlık, öz güven, tolerans ve sosyal beceriler gibi bireysel faydalar gruplar arası ilişkilerin iyileştirilmesine katkıda bulunabileceği düşünülmektedir (Coalter, 2017).

Alan yazındaki tartışmalar, sporun gruplar arası ilişkileri iyileştirmeye yönelik potansiyeline işaret etse de bazıları sporun gruplar arası ilişkileri iyileştirmedeki rolüne şüphe ile yaklaşmaktadır. İlk olarak spor doğası gereği rekabet içerdiği için, sporun stratejik kazanç için etik olmayan davranışları (Ewing ve Seefeldt, 1996; Sugden, 2006), kulüp kimliği ya da fanatizme dayanan başka çatışma biçimlerini (Majaro-Majesty, 2011) ve milliyetçiliği uyandırabilecek olan duyguları (Schwery akt. Nanayakkara, 2016) tetikleyebileceği düşünülmektedir. Bununla ilişkili olarak Rookwood ve Palmer (2011), futbol gibi savunma ve atağa dayanan istila oyunlarının şiddet ve çatışma kavramlarını azaltmak yerine daha da arttırabileceğini öne sürmektedir. Lea-Howarth (2006) ise sporun yapısal şiddeti ve silahlı çatışmayı hafifletmek için yetersiz olduğunu dolayısıyla da gruplar arası ilişkileri iyileştirmek üzere bütüncül bir barış aracı olarak görülmemesi gerektiğini belirtmektedir. Buna ilaveten, bazı bilim insanları, sporun yeni sömürgeciliğin sürdürülmesine aracılık ettiği için riskli olabileceğine işaret etmişlerdir (Coalter, 2010). Bununla ilişkili olarak Giulianotti (2011), eski kolonilerde, sporun yerli halk ve sömürgeci güçler arasındaki ayrımı derinleştirerek etnik ayrımcılık ve sosyal bölünmeleri güçlendirebileceğini belirtmiştir. Son olarak karşıt gruplardan bireylerin spor bağlamında birbirleriyle temas geçmesi ve deneyim paylaşımında bulunmasının bireylerin birbirlerine yönelik olumsuz tutum ve ön yargılarının doğrulanmasına da neden olabileceği düşünülmektedir. Ancak yine de ön yargıların grupları birbirinden ayırarak aşılamayacağı, bilakis gruplar arasındaki temasın, bağın ve katılımın eksiliğinin gruplar arasında nefret ve düşmanlığı arttıracağı açıktır (Lea-Howarth, 2006). Bu sebeple taşıdığı risklere rağmen spor odaklı gruplar arası temasın farklı gruplardan bireyler arasında yakınlaşmayı sağlamada yine de işlevsel olabileceği ileri sürülebilir.

Sporun olası çatışma tetikleyici yönünün üstesinden gelmek ve sporun gruplar arası ilişkileri iyileştirici potansiyelini arttırmak için alan yazında spor-artı (*sport-plus*) yaklaşımı önerilmektedir. Spor-artı yaklaşımı, sporun kendi başına gruplar arası ilişkileri iyileştirmede yetersiz olabileceğini, bu yüzden de diğer ön yargı azaltıcı müdahale stratejileriyle (ör. doğrudan temas, çatışma çözümü atölyeleri, gruplar arası diyalog) desteklenmesi ve güçlendirilmesi gerektiğini öne sürmektedir (Coalter, 2010; Lyras ve Peachey, 2011; Majaro-Majesty, 2011).

Sporun gruplar arası ilişkileri iyileştirmedeki rolüne dair kuramsal tartışmaların çoğu sporun barış yapıcı potansiyeline işaret etse de bu tartışmaların ampirik bulgularla desteklenmesi önemlidir (Clark vd., 2021). Bu kısımda, uluslararası ve ulusal alan yazındaki gruplar arası ilişkileri iyileştirme amacıyla geliştirilen spor odaklı müdahale programlarının etkililiğini değerlendiren çalışmaların bulguları ele alınacaktır.

3.Yöntem

Mevcut çalışmada gruplar arası ilişkileri iyileştirme amacıyla geliştirilen spor odaklı müdahale programlarının etkililiğini değerlendiren çalışmaların bulgularını derlemek amacıyla, narratif (narrative) derleme yöntemi kullanılmıştır. En basit şekliyle, narratif derleme, belli bir konuda daha önce nelerin yapıldığını belirlemeye çalışarak, önceki çalışmaları toplamaya, bir araya getirmeye ve alandaki boşlukları belirlemeye amaçlar (Baumeister ve Leary, 1997; Grant vd., 2019; Pare vd., 2015). Narratif derlemeler genellikle inceleme sürecinin nasıl yürütüldüğüne dair herhangi bir açıklama sunmaz (Pare vd., 2015). Bu bağlamda, ilgili alanyazının sistematik bir şekilde araştırılmasını içermediği için seçici ve öznel olarak nitelendirilebilmektedir (Ferrari, 2015; Pare vd., 2015). Yinede, narratif derleme, aynı konudaki bir çok farklı çalışmayı yeniden yorumlama ya da bağlantı kurma amacıyla bir araya getirmeye çalıştığı zaman oldukça değerlidir (Baumeister ve Leary, 1997). Ve, uzun yıllardan beri psikoloji alanında yaygın olarak kullanılan derleme yöntemlerinden birisidir (ör. Çorapçı, 2017; Küçükkömürler ve Sakallı-Uğurlu, 2017; Tayınmak ve Türkeli, 2020). Bunun yanında, narratif derlemenin kalitesinin, sistematik derlemede kullanılan yöntem, strateji ve formattan faydalanılarak arttırılabileceği de bilinmektedir (Ferrari, 2015). Bu bağlamda, narratif derleme yöntemi kullanılan bu çalışmada, incelenen makalelerin dahil edilmesi yada dışlanmasına yönelik kullanılan kriterler ve makale inceleme süreci aşağıda açıklanmıştır.

3.1.Dahil Edilme ve Dışlama Kriterleri

İlk olarak, sadece hakemli dergilerde yayınlanan Türkçe ve İngilizce müdahale çalışmaları mevcut derlemenin kapsamına alınmış olup kamu kurumu ya da sivil toplum örgütleri gibi kuruluşlar tarafından yayınlanan raporlar dışlanmıştır.

İkinci olarak, sporun gruplar arası ilişkileri iyileştirmek üzere müdahale aracı olarak kullanıldığı çalışmaların çoğu kalkınma ve barış için spor stratejisi altında ele alınmaktadır. Bu yaklaşım en genel hâliyle sporun toplum sağlığına, gençlerin ve dezavantajlı bireylerin sosyal katılımına, devletlerin ve ekonomik kalkınmasına ve toplumsal barışa olumlu katkı yapmak üzere kullanılması olarak tanımlanmaktadır (Lyras ve Peachey, 2011). Ancak kalkınma ve barış için spor yaklaşımın bu geniş ve belirsiz tanımı, alandaki spor odaklı müdahalelerin sınıflandırmasını ve bütüncül bir şekilde değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır (Coalter, 2010). Bununla ilişkili olarak bu çalışmada, müdahale programının (a) toplumdaki herhangi bir demografik grupta (çocuk, genç vb.), herhangi bir düzeyde (genel halk veya performans sporcuları) planlanmış spor aktivitesi içermesi ve (b) müdahale programının amaçları arasında açıkça toplumsal barışa katkı sunmanın (daha spesifik olarak gruplar arası ilişkileri iyileştirmek ya da ön yargıyı azaltmak amacıyla) belirtildiği çalışmalar derlemeye dâhil edilmiştir.

Üçüncü olarak, bu derleme makalesinin amacı doğrultusunda, kalkınma ve barış için spor kapsamında geliştirilen müdahale programlarının "kalkınma" kısmına (ör. toplum sağlığı ve ekonomik kalkınma) odaklanan çalışmalar (ör. Knappe vd., 2019) ve bir müdahale programından ziyade genel olarak spor yapmanın etkisini inceleyen (ör. Doherty ve Taylor, 2010) çalışmalar da hâriç tutulmuştur.

Çeşitli veri tabanlarından ilgili çalışmaları belirlemek için 1 Mart 2024 ve 1 Mayıs 2024 tarihleri arasında 4 elektronik veri tabanı (Scopus, Ulakbilim TR dizin, EBSCO Humanities and Social Sciences, Google Scholar) taranmıştır. Tarama, müdahale programları, spor odaklı müdahale, barış ve kalkınma için spor, önyargıları azaltma ve spor gibi terimleri ve ilgili kavramları tek başına ve çeşitli kombinasyonlarda içermektedir. Seçilen veri tabanlarından potansiyel

makaleler (sırasıyla başlık, özet ve metnin tamamı olmak üzere) araştırılmış ve konu kapsamındaki öne çıkan çalışmalar mevcut derlemeye dahil edilmiştir.

4.Bulgular

Alan yazın taraması sonucunda, spor odaklı müdahale programlarının etkililiğine yönelik yürütülen 29 ampirik çalışma mevcut derleme çalışmasına dahil edilmiştir. Bu çalışmalar, genel olarak (a) tek başına spordan faydalanan müdahaleler, (b)spor-artı yaklaşımı çerçevesinde kurgulanan müdahaleler, (c)profesyonel sporculara yönelik müdahaleler, (d)yerel halk ve göçmenlerin sosyal uyumuna odaklanan müdahaleler (e)sporun hayali temas bağlamına entegre edildiği müdahaleler ve (f) Türkiye’de yürütülen spor odaklı müdahaleler olarak ele alınmıştır.

4.1.Tek Başına Spordan Faydalanan Müdahale Çalışmaları

Alan yazında tek başına sporun gruplar arası ilişkileri iyileştirici etkisine odaklanan müdahale çalışmaları oldukça sınırlıdır. Var olan çalışmaların çoğu, çatışmaların sürdüğü veya çatışma sonrası toplumlarda gerçekleşmiş olup sporun grup aktivitesi olarak kurgulandığı futbol ve basketbol gibi sportif faaliyetlere katılımın etkisine odaklanmıştır. Örnek olarak Gaily ve arkadaşları (2013), Arap ve İsraili çocukların/gençlerin bir yıl boyunca birlikte futbol oynadığı müdahale programlarının etkililiğini ön test-son test deseniyle incelediği araştırmasında, birlikte spor yapmanın çocuklar ve gençler arasındaki güveni arttırdığını, dış grup üyelerine yöneltilen nefreti ve dış grup üyelerinden algılanan nefreti azalttığını bulmuştur. Benzer şekilde İsrail’deki Arap ve Yahudi çocuk ve gençlerin birlikte futbol oynamasını sağlayan “Barış için Futbol” (Football4Peace) projesinin (Sugden, 2006; Schulenkorf ve Sugden, 2011), ve Belfast’taki Katolik ve Protestan gençlerin birlikte futbol oynamasını sağlayan Birleşik Belfast (United Belfast) projesinin (Sugden, 1991) ve Kosova’daki farklı etnik gruplardan (ör. Hırvat, Sırp, Arnavut) gençlerin birlikte futbol oynamasını sağlayan beş günlük “Açık Eğlenceli Futbol Okulları” (Open Fun Football Schools) projesinin (Krasniqi ve Krasniqi, 2019) etkisinin nitel yöntem aracılığıyla incelendiği çalışmalar, birlikte futbol oynamanın katılımcı gençlerin ve proje eğitmenlerinin gruplar arası tutumlarını ve iletişim becerilerini geliştirmede etkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmalara ilaveten, Majora-Majesty (2011), Nijerya’da yürüttükleri katılımcı gözlem araştırmasında, futbolun farklı etnik gruplardan gençleri barışçıl bir şekilde bir araya getirme ve futbol takımı üst kimliğinde buluşturma noktasında etkili olduğunu belirtmiş ancak bu etkinin kalıcı olabilmesi için barış ya da hoşgörü eğitimleriyle desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Spor odaklı müdahalelerin kısa vadeli etkisini inceleyen yukarıdaki çalışmaların yanında, bazı araştırmalar uzun zamanlı etkisini de test etmiştir. Örneğin, Mousa (2020), Irak’taki Hristiyan ve Müslüman gençlerin aynı takımda futbol oynamasının etkisini incelediği, ön test-son test denk olmayan kontrol gruplu araştırma desenine sahip araştırmasında, aynı takımda oynamanın Hristiyan gençlerin Müslümanlara yönelik tutumlarını proje bitiminden altı ay sonrasına kadar iyileştirdiğini, ancak bu etkinin spor odaklı müdahale bağlamıyla sınırlı olduğunu, diğer sosyal bağlamlardaki (karma bir etkinliğe katılma niyeti vb.) gruplar arası ilişkilere yansımadığını ortaya koymuştur.

4.2.Spor-Artı Yaklaşımı Çerçevesinde Kurgulanan Müdahale Çalışmaları

Alan yazındaki spor odaklı müdahale çalışmalarının büyük çoğunluğu spor-artı yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmış olup sporun diğer ön yargıyı azaltıcı müdahale yöntemleriyle harmanlandığı müdahalelerdir. Bu kapsamdaki müdahale çalışmalarının büyük çoğunluğu, sporun tek başına kullanıldığı müdahaleler gibi çatışmaların sürdüğü veya çatışma sonrası toplumlara odaklanmıştır. Bu alandaki çalışmaların bir kısmı uygulanan müdahale programının etkisini yarı-deneySEL karma yöntem aracılığıyla incelemiştir. Örneğin, Nanayakkara (2016), savaş sonrası Sri-Lanka toplumunda, olimpiyat eğitimi ve çatışma çözümünü birleştiren 24 haftalık müdahale programının Tamil ve Sinhala gençler üzerindeki etkililiğini sınırdığı karma yöntem araştırmasında, müdahale programının katılımcıların çatışma çözme becerilerini ve gruplar arası tutumlarını iyileştirdiğini ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Lyras (2012) sporu

eğitim atölyeleriyle bütünleştiren, dört aylık Doves Olimpiyat Hareketi (*Doves Olympism Movement*) projesinin etkisini incelediği karma yöntem araştırmasında, müdahalenin Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk gençlerin ön yargılı tutumlarını azaltmada etkili olduğunu bulmuştur. Gençlerin büyük çoğunluğu, kamptaki çeşitli sportif etkinlikler sayesinde, gruplar arası yeni arkadaşlık bağları geliştirdiklerini ve dış grup üyelerine yönelik tutumlarının iyileştiğini ifade etmişlerdir. Bu bulguyu destekler nitelikte, Kartakoullis ve arkadaşları (2009), Kıbrıs'ta Doves Olimpiyat Hareketi'ne katılan gençlerle yaptıkları odak grup görüşmelerde, projenin Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk gençler arasındaki ilişkileri iyileştirmede işlevsel olduğunu bulmuştur. Bu çalışmalara ilaveten, Blom ve arkadaşları (2021), iç savaş sonrası Liberya toplumunda uygulanan, futbol odaklı 40 haftalık "Spor Yoluyla Yaşanan Yaşam ve Değişim" (*Life and Change Experienced through Sports, L.A.C.E.S*) projesinin, gençlerin şiddet ve saldırganlık düzeylerini düşürdüğünü tespit etmiştir. Katılımcılarla yapılan bireysel görüşmeler, projenin sosyal sorumluluk, olumlu sosyal ilişkiler ve barış desteği gibi alanlarda gençlerin karakter gelişimine katkıda bulunduğunu göstermiştir.

Yarı deneysel karma yöntem araştırmalarının yanı sıra, bir araştırma (Ditlmann ve Samii, 2016) çeşitli spor etkinliklerinin çatışma çözme seminerleriyle harmanlandığı 6 aylık müdahale programının İsrail'de yaşayan Arap ve Yahudi gençlerin gruplar arası tutumları üzerindeki etkisini denk olmayan kontrol grubu ön test-son test araştırma deseniyle incelemiştir. Müdahale programının katılımcıların iç grup sansürlemesini (iç grup üyelerinin dış grup üyelerine yönelik saldırganlıklarını bastırma girişimini) arttırdığını ancak dış gruba yönelik duygu ve sosyal mesafe üzerinde etkili olmadığını ortaya koymuştur. Araştırmacılar, dış grup üyelerine yönelik saldırganlıkları sansürlemedeki artışın çatışmaların olduğu toplumlarda barışın inşası için kritik olduğunu belirtirken, diğer psikolojik değişkenlerde anlamlı iyileşmenin yokluğunu araştırma dönemindeki siyasi konjonktürün gergin olması ile açıklamışlardır.

Alan yazındaki bazı çalışmalar, incelenen olguya ilişkin birden fazla kaynaktan derinlemesine veri toplamayı mümkün kılan vaka incelemesi (Stake, 2000 akt. Cardenas, 2016) yöntemini benimsemiştir. Örneğin, Cardenas (2016), futbolun çatışma çözümü seminerleri ve sanat etkinlikleriyle harmanlandığı müdahale programının çatışma sonrası Kolombiya ve Kuzey İrlanda toplumlarındaki etkisini karşılaştırmalı vaka incelemesi yöntemi aracılığıyla ele almıştır. Her iki projenin yetkilileriyle yapılan derinlemesine görüşmeler, sporun Kuzey İrlanda'da Protestan ve Katoliklerin, Kolombiya'da marjinal gruplardan bireylerin birbirleriyle temasa geçmesi, arkadaşlık kurması ve güvenli bir şekilde oynayabilmeleri için kontrollü bir ortam yarattığını, dolayısıyla çatışmalardan muzdarip olan bu toplumlarda barış inşasına katkıda değer bir katkı sunduğunu ortaya koymuştur. Bunun yanında, yetkililer, her gencin spora doğal olarak ilgisinin olduğunu varsaymanın yanlış olabileceğini ve müdahale programının sporun teknik ve taktiksel yönüne çok odaklanmasının, katılımcılarda rekabet duygularını tetikleyebileceğini de belirtmiştir. Benzer şekilde, Dyck (2011), Sierre Leone Birleşmiş Milletler kampında uygulanan spor odaklı müdahale programının eski savaşçı (*ex-combatant*) gençler üzerindeki etkisini derinlemesine vaka analizi yöntemiyle incelediği çalışmada, sportif etkinliklerin kamptaki şiddet ve gerginliğin azalmasına katkıda bulunduğunu ve toplum tarafından isyancı olarak etiketlenen bu eski savaşçı gençlerin toplumla temasa geçmesini ve arkadaşlık kurmasını kolaylaştırdığını, dolayısıyla da toplumsal barışa katkıda bulunduğunu ortaya koymuştur. Yapılan bireysel görüşmeler her ne kadar sporun kampta arkadaşlıkların oluşması için fırsatlar yarattığını ortaya koysa da futbol oynarken ortaya çıkan isim (lakap) takma ve slogan atma gibi eylemlerin savaşta kullanılan "insanlıktan çıkarma" (*dehumanization*) taktiklerinin sürdürülmesi için ortam yaratabildiğinin altını çizmiştir.

Çatışma sonrası toplumlarda yürütülen spor odaklı müdahale programlarının yanında, bazı müdahale programları kentlerde yaşayan yerli topluluklar ve kentliler arasındaki ilişkilere odaklanmıştır. Örneğin, Hayhurst ve arkadaşları (2016) tarafından yürütülen vaka çalışması, Kanada ve Avustralya'da kent merkezlerinde yaşayan yerli kadınların spor odaklı müdahale programı sayesinde kendi topluluklarına yönelik ırksal ve cinsiyetçi ön yargılarının farkına vardıklarını, bu ön yargıları kırmak üzere kendilerini değiştirdiklerini ve bu durumun da yerli ve şehirli topluluklar arasındaki ilişkileri olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur.

4.3. Profosyonel Sporculara Yönelik Müdahale Çalışmaları

Alan yazındaki spor odaklı müdahale programlarının çoğu genel halkın ön yargılarını iyileştirmek üzere tasarlanırken, bazıları profesyonel sporcuların ön yargılarını azaltmayı hedeflemektedir. Gruplar arası olumsuz tutumlar sadece çatışmaların hâkim olduğu veya çatışma sonrası toplumlarda değil, spor bağlamında da çok çeşitli şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Kadınlar, göçmenler, siyahiler gibi dezavantajlı sosyal gruplardan sporculara yönelik ön yargılar spor bağlamında oldukça yaygındır (Peachey vd., 2015). Bununla ilişkili olarak Peachey ve arkadaşları (2015), Amerika'da 40'tan fazla ülkeden sporcu gencin katılımıyla gerçekleşen, sportif etkinlikler ve barış eğitimlerinin harmanlandığı on günlük "Dünya Bilgin Sporcu Oyunları"nın (*World Scholar Athlete Games*) sporcuların ön yargı düzeyleri üzerindeki etkisini incelediği karma yöntem araştırmasında, ön testten son teste, katılımcıların farklı kültürel gruplara yönelik ön yargı düzeylerinin azaldığını ve kültürel açıklıklarının arttığını bulmuştur. Projeye katılan sporcu gençlerle yapılan odak grup görüşmeleri, sosyal kaynaşma için imkân sunan takım sporlarının ve eğitimlerin katılımcıların ön yargılarının azalması üzerinde doğrudan belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Gaily ve arkadaşları (2013), İsraili ve Arap sporcuların bir hafta basketbol oynadığı müdahale programlarının etkililiğini ön test-son test deseniyle incelediği araştırmasında, birlikte spor yapmanın sporcular arasındaki güveni arttırdığını ve gruplar arası nefreti azalttığını göstermiştir.

4.4. Yerel Halk Ve Mültecilerin Sosyal Uyumuna Odaklanan Müdahale Çalışmaları

Alan yazındaki çalışmaların bir kısmı, spor odaklı müdahalelerin yerel halk ve mülteciler arasındaki ilişkiyi iyileştirmedeki rolünü incelemiştir. Bu çalışmaların çoğunun spor-ardı kapsamında geliştirilen müdahaleler olduğu söylenebilir. Örneğin, Kuzey Amerika'daki "Kişisel ve Sosyal Sorumluluk Öğretme" (*Teaching Personal ve Social Responsibility*) spor odaklı müdahale programının (Whitley vd., 2016) ve İngiltere'deki "Brighton Masa Tenisi Kulübü" (*Brighton Table Tennis Club*) müdahale programının (Doidge vd., 2020) etkisini nitel yöntem ile inceleyen çalışmalar, müdahale programlarının mülteci gençlerin toplumsal aidiyet hissini arttırdığını, yerel halktan akranları, gönüllüler ve antrenörlerle sosyalleşme ve arkadaşlık kurma için imkânlar sunduğunu, dolayısıyla da mültecilerin yerel halkla olan ilişkilerini iyileştirdiğini ortaya koymuştur. Bunun yanında, araştırmacılar müdahale programının etkisinin programı yürüten antrenör, gönüllü ve müdürlerin sahip olduğu kapsayıcı, kuşatıcı ve eğlenceli değerler ile pozitiflik, yansıtma ve farkındalık gibi kişiler arası becerilerle yakından ilişkili olduğunu kaydetmiştir.

Alan yazındaki mülteciler üzerine yapılan çalışmaların önemli bir kısmı Avusturalya'daki yerel halk ve mülteciler arasındaki ilişkilere odaklanmıştır. Örnek olarak Nathan ve arkadaşları (2013), futbolu liderlik gibi çeşitlik sosyal beceri eğitimleriyle harmanlayan Avusturalya'daki bir yıllık Birleşmiş Futbol (*Football United*) müdahale programının etkisini incelediği yarı deneysel karma yöntem araştırmasında, programın mülteci gençlerin aidiyet hislerini, dış grup üyeleriyle temasa geçme niyetini ve kültürel açıklığını arttırdığını ortaya koymuştur. Buna ilaveten, Block ve Gibbs (2017), Avusturalya'da yürütülen üç ayrı türdeki spor odaklı müdahalelerin (kısa zamanlı, uzun zamanlı ve halihazırda spor kulüplerine devam) mülteci gençler üzerindeki etkisini nitel araştırma yöntemiyle incelediği çalışmada, türünden bağımsız olarak programların mülteci gençlerin yerel halktan akranlarıyla sosyalleşmelerini ve arkadaşlık kurmalarını sağladığını ve öğrendikleri spora içkin değerleri (saygı, disiplin vb.) günlük hayatlarına taşıdıklarını, dolayısıyla da gruplar arası ilişkilerini iyileştirdiğini ortaya koymuştur.

Yukarıda bahsedilen olumlu etkilerin yanında, bazı araştırmalar mültecilere yönelik spor odaklı müdahalelerin sınırlılıklarına işaret etmiştir. Avusturalya'da "Benide Say" (*Count me in*) spor odaklı müdahale programının etkililiğini nitel yöntem aracılığıyla inceleyen Young ve Block (2023), programın mülteci gençlerin yerel halk ile olan ilişkilerini iyileştirdiğini ortaya koysa da katılımcıların etkinliklerdeki etkileşimleri esnasında zaman zaman ön yargı ve ayrımcılığa maruz kaldığını belirtmiştir. Örneğin, bireysel görüşme yapılan katılımcılardan biri spor yapan tek başörtülü kız kendi kızı olduğu için huzursuz hissettiğini belirtmiştir. Bu bulguları destekler nitelikte, Northcote ve Casimiro (2009), futbol ve voleybol gibi gençlerin birlikte spor yaptığı

müdahale bir programının Avusturalya'daki Müslüman genç mülteciler üzerindeki etkisini nitel yöntem aracılığıyla incelediği çalışmada, mülteci gençlerin ailelerinin Müslüman alışkanlıklarının anlaşılacakları yönünde kaygılarının olduğunu, kültürel olarak güvende hissetmediklerini, bu durumun da müdahale programını olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Mültecilerin hissettiği gruplar arası kaygı ve güvensizliğin yanında, Avusturalya'daki mülteci gençlerin müdahale programlarına katılımının önündeki en önemli diğer engellerin programlara dair bilgi eksikliği, geleneksel cinsiyet normları, ebeveynlerin çocuklarına yönelik öncelikleri (ör. akademik eğitim), ebeveynlerin iş yükleri ve ulaşımındaki zorluklar olduğu ifade edilmiştir (Block ve Gibbs, 2017; Young ve Block, 2023)

4.5. Hayali Temas Bağlamında Spor Odaklı Müdahale Çalışmaları

Alan yazındaki bazı diğer araştırmalar ise sporu güncel temas kuramlarına entegre etmiş ve hayalî temas kuramı (Turner vd., 2007) bağlamında sporun etkililiğini incelemiştir. Hayalî temas kuramı (Turner ve ark., 2007), dış grup üyesi ile sosyal etkileşim hayal etmenin ön yargıları azaltacağını öne sürmekte olup alan yazındaki birçok çalışma hayalî temasın etkililiğini ortaya koymuştur (ör. Turner ve Crisp, 2010; West, Husnu ve Lipps, 2015). Son yıllarda, bilim insanları hayalî temas senaryolarını değişimleyerek hayalî temasın daha etkili olduğu koşulları araştırmaktadır (ör. Kuchenbrandt vd., 2013). Bu bağlamda, Lee ve Cunningham (2014) hayalî temas bağlamında sporun etkisini test etmiştir. Bu çalışmada gey bir bireyle basketbol oynamayı hayal etmenin Güney Koreli katılımcıların eş cinsel bireylere yönelik gruplar arası kaygı düzeylerini düşürdüğü bulunurken Amerikalı katılımcıların kaygı düzeylerinde değişikliğe neden olmadığı ortaya koyulmuştur. Araştırmacılar, hayalî temasın Amerikalı ve Koreli katılımcılar üzerindeki farklılaşan etkilerini, Amerikalıların Korelilere göre gey bireylerle daha fazla temasının olduğu ve dolayısıyla da hayalî temasın ön yargılarının doğrulanmasına sebep olmuş olabileceği argümanı ile açıklamışlardır.

4.6. Türkiye'de Yürütülen Spor Odaklı Müdahale Programları

Türkiye'de yürütülen spor odaklı müdahale programlarının çoğu yerel halk ve mülteciler arasındaki ön yargılı tutumlara odaklanmıştır. Bu kapsamdaki çalışmaların bir kısmı müdahale programının hem mülteci hem de yerel halktan katılımcılar üzerindeki etkisini incelemiştir. İlk olarak Yücel ve diğerleri (2023), spor-artı kapsamında geliştirilen, basketbol, sosyal kategorizasyon, gruplar arası temas ve sosyo-bilişsel eğitimleri harmanlayan "Biz Bir Takımız" projesinin (*We are One Team*) Türk ve mülteci gençlerin birbirlerine yönelik tutumları üzerindeki etkisini ön test-son test denk olmayan kontrol gruplu araştırma deseniyle incelemiştir. Projenin yerel ve mülteci gençlerin dış grup üyelerine yönelik kişisel yakınlığını arttırdığı, mültecilerin Türklere yönelik algılarını iyileştirdiği, buna karşılık Türk gençlerin mültecilere yönelik algılarını kötüleştirdiği ve bütün katılımcıların dış grup üyeleriyle temasa geçme niyeti ve dış gruba yönelik pozitif duyguları üzerinde farklılık yaratmadığı bulunmuştur. Bunun yanında, kamptaki temasın bütün katılımcılar için müdahale programının etkililiği üzerinde düzenleyici rol oynadığı bulunmuştur. Bu bulgular, Türk akranlarıyla karşılaştırıldığında müdahale programından mülteci gençlerin daha çok faydalandığı şeklinde yorumlanabilir.

Spor-artı bağlamında geliştirilen "Biz Bir Takımız" projesinin yanında bazı müdahale programları sadece birlikte spor yapmanın etkisini incelemiştir. Kardeşinoğlu ve Yıldırım (2021), yerel ve Suriyeli çocukların birlikte jimnastik, basketbol, tekvando gibi çeşitli sportif dallardan birinde ortalama dört ay boyunca eğitim aldığı "Çocukların Eğitimine Destek Projesi"nin etkisini proje sonunda gerçekleştirdiği nitel yöntem (metafor ve resimlerin analizi) araştırması aracılığıyla incelemiştir. Proje sonunda, Suriyelilerle karşılaştırıldığında Türk çocukların dış gruba yönelik daha çok olumsuz metafor kullandığı, dış gruptan akranlarıyla zaman geçirmekten daha az keyif aldığı bulunmuştur. Bunun yanında, çocukların çizdiği resimlerin içerik analizi hem Suriyeli hem de Türk çocukların resimlerinin büyük çoğunluğunun içeriğinin pozitif olduğunu, sadece bazı Türk çocukların resimlerinde Suriyelilere yönelik dışlama ve şiddet içeren temalara rastlandığını göstermiştir. Proje sonunda, Suriyeli çocukların Türk akranlarına göre daha pozitif tutum içerisinde olduğuna işaret eden bu bulgular, Suriyeli

çocukların içinde buldukları topluma adapte olma ve arkadaşlık kurmaya yönelik isteklilikleri ile açıklanmıştır.

Hem Türk hem de mülteci gençlerin birbirlerine yönelik tutumlarını hedef alan çalışmaların yanında, bazı çalışmalar sadece mülteci katılımcılar üzerindeki etkiye odaklanmıştır. Örneğin, Sağın ve arkadaşları (2022), Türk akranlarıyla beraber okul takımında spor yapmanın Suriyeli ergenlerin sosyal uyumları üzerindeki etkisini incelediği sadece son test karma yöntem araştırmasında, birlikte spor yapmanın mülteci gençlerin okula ve Türk toplumuna aidiyetlerini arttırdığını, akranlarıyla olumlu bir şekilde etkileşime geçmeleri için fırsat sunduğunu ve gruplar arası güven duygusunun oluşmasına zemin hazırladığını ortaya koymuştur. Bunun yanında, Suriyelilerle yapılan bireysel görüşmeler spor antrenörlerinin kolaylaştırıcı rolüne işaret etmiştir.

Yerel-mülteci dinamiklerini konu edinen çalışmaların yanında, Türkiye'deki bazı müdahale çalışmaları engellilik ve etnik kökene yönelik ön yargılara odaklanmıştır. Örneğin, Özer ve arkadaşları (2012), sekiz haftalık futbol antrenmanlarından oluşan "Özel Olimpiyat Birleşik Sporları"nın (*Special Olympics Unified Sports*) zihinsel engeli olan ve olmayan ergenler arasındaki ilişki üzerindeki etkisini denk olmayan kontrol gruplu ön test-son test araştırma deseniyle incelediği çalışmada, müdahale programının zihinsel engeli olmayan ergenlerin zihinsel engeli olan akranlarına karşı ön yargılarını azalttığını ortaya koymuştur. Buna ilaveten, Ekici ve arkadaşları (2021), spor, gruplar arası temas ve çatışma çözme eğitimlerini harmanlayan spor odaklı bir müdahale programının Türkiye'nin doğusu ve batısından ergenler üzerindeki etkililiğini ön test-son test karma yöntem aracılığıyla incelemiştir. Katılımcıların ön test-son test çatışma çözme eğilimleri puanları arasında bir fark bulunamazken, odak grup görüşmeleri projenin ergenlerin çatışma çözme becerilerini ve birbirlerine yönelik olumsuz tutumlarını iyileştirdiğini ortaya koymuştur. Buna ilaveten, katılımcılar, basketbol ve oryantiring faaliyetlerinin ve antrenörlerin kucaklayıcı tutumlarının ön yargıların azalmasındaki kritik rolünü vurgulamıştır.

Gruplar arası ön yargıyı azaltmayı hedef alan çalışmaların yanı sıra, bir çalışma spora içkin olan çatışma çözümü değerlerini iyileştirmeye odaklanmıştır. Duğan ve arkadaşları (2017), Olimpiyat Hareketi (*Olympic Movement*) tarafından Türkiye'de geliştirilen 45 dakikalık Olimpiyat Eğitimi seminerinin gençler üzerindeki etkisini incelediği ön test-son test araştırmasında, projenin gençlerin takım ruhu, barış, arkadaşlık, saygı gibi olimpiyat değerlerine yönelik farkındalıklarını arttırdığını ortaya koymuştur.

5. Tartışma

Spor, son yıllarda, ön yargıyı azaltıcı geleneksel müdahale yöntemlerine alternatif olarak önerilmektedir. Spor, gruplar arası etkileşime fırsat sunması, evrensel olması ve sportmenlik değerleri içermesi gibi sahip olduğu özgün mekanizmalar (Clark vd., 2021; Lyras ve Peachey, 2011) aracılığıyla gruplar arası ilişkileri iyileştirme potansiyeline sahipken, bazıları sporun rekabet ya da galibiyet için etik olmayan davranışları teşvik edebileceği, milliyetçilik ya da fanatizmi tetikleyebileceği gibi gerekçelerle sporun barış yapıcı rolüne şüphe ile yaklaşmakta ve hatta sporun var olan çatışmaları derinleştirebileceğini iddia etmektedir (Dyck, 2011). Bu bağlamda, sporun barış yapıcı potansiyelini arttırmak amacıyla sporun diğer ön yargıyı azaltıcı müdahale stratejileriyle (hayalî temas, sosyal kategorizasyon, empati eğitimi vb.) harmanlandığı spor-artı yaklaşımı önerilmektedir. Sporun gruplar arası ilişkileri iyileştirme potansiyeline işaret eden tartışmalara dayanarak son yıllarda çeşitli sivil toplum örgütleri ve kuruluşlar tarafından geliştirilen spor odaklı müdahale programlarının sayısında bir artış gözlemlenmektedir (Ha ve Lyras, 2013). Ancak alan yazında bu spor odaklı müdahalelerin etkililiğini inceleyen çalışmalar sınırlı olup, sporun barış yapıcı rolünün müdahale çalışmalarının bulguları çerçevesinde bütüncül bir şekilde değerlendirilmesi önemlidir.

Bu derleme çalışması, dünyada ve Türkiye'de yürütülen ön yargıyı azaltıcı spor odaklı müdahale programlarının bulgularını gözden geçirmeyi amaçlamıştır. Alanyazın taraması sonucunda, spor odaklı müdahale programlarının etkililiğine yönelik yürütülen 29 müdahale çalışması

incelenmiştir. Bu çalışmalar, (a) tek başına spordan faydalanan müdahaleler, (b)spor-artı yaklaşımı çerçevesinde kurgulanan müdahaleler, (c)profesyonel sporculara yönelik müdahaleler, (d)yerel halk ve göçmenlerin sosyal uyumuna odaklanan müdahaleler (e)sporun hayali temas bağlamına entegre edildiği müdahaleler ve (f) Türkiye’de yürütülen spor odaklı müdahaleler alt başlıklarında sınıflandırılmış olup, aşağıda sırasıyla ele alınmıştır.

İlk olarak, alan yazında gruplar arası ilişkileri iyileştirme amacıyla müdahale aracı olarak sadece sporu kullanan çalışmalar oldukça sınırlı olup bu çalışmalar çoğunlukla Nijerya (ör. Majora-Majesty, 2011) ve İsrail (ör. Gaily vd., 2013) gibi çatışma sonrası toplumlarda gerçekleştirilmiştir. Söz konu çalışmalar, çoğunlukla sporun grup aktivitesi olarak kurgulandığı futbol ve basketbol gibi takım sporlarından faydalanmıştır. Bu çalışmaların bulguları, beş gün gibi çok kısa süreli bile olsa (ör. Krasniqi ve Krasniqi, 2019) futbol gibi takım oyunlarının gruplar arası ilişkileri iyileştirme noktasında işlevsel olduğunu ortaya koymuştur. Kısa vadeli etkilerinin yanında, Mousa (2021), spor odaklı müdahalelerin uzun vadeli (altı aya kadar) etkilerini de ortaya koymuştur. Ancak bu olumlu etkilerin sürdürülebilmesi, kalıcı olması ve spor bağlamı dışına yayılabilmesi için diğer müdahale yöntemleriyle desteklenmesi gerektiğine işaret etmiştir (Mousa, 2021).

İkinci olarak, alan yazındaki spor odaklı müdahale çalışmalarının büyük çoğunluğu spor-artı yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmış olup, sporun diğer ön yargıyı azaltıcı müdahale yöntemleriyle harmanlandığı müdahalelerdir. Paluck ve arkadaşları (2021), birden çok ön yargıyı azaltıcı stratejinin birlikte kullanıldığı müdahale yöntemlerini “uygulamalı müdahaleler” (*applied interventions*) olarak isimlendirmektedir. Bu bağlamda, var olan spor odaklı müdahale programlarının büyük kısmı spor-artı bağlamında geliştirilen uygulamalı müdahaleler olarak sınıflandırılabilir. Bu kapsamdaki müdahale çalışmalarının büyük çoğunluğu da yine Sri-Lanka, Kıbrıs ve Kosova gibi çatışmaların devam ettiği ya da çatışma sonrası toplumlara odaklanmıştır. Yarı deneysel karma yöntemden (e.g. Nanayakkara, 2016) vaka analizine (e.g. Cardenas, 2016) kadar uzanan çeşitli yöntemler benimsenerek yürütülen bu çalışmaların bulguları, genel olarak spor-artı bağlamında geliştirilen müdahalelerin olumlu etkilerini ortaya koyarken, bazı araştırmalar müdahale programının gerçekleştiği sosyo-politik konjoktürün ve sporun taktiksel ve teknik yönüne fazla vurgu yapmanın müdahale programının etkililiği üzerinde olumsuz etkiye sahip olabileceğine işaret etmiştir (Cardenas, 2016; Dyck, 2011). Üçüncü olarak, genel halkın ön yargılarını azaltmak için sporu bir araç olarak kullanan yukarıda bahsedilen programların yanında, alan yazındaki çalışmaların bir kısmı profesyonel sporcuların sahip ön yargılarına odaklanmıştır. Bu çalışmaların bulguları da spor odaklı müdahalelerin karşıt gruplardan sporcuların birbirlerine yönelik olumsuz tutumlarını iyileştirdiğini (Gaily vd., 2013) ve sporcu gençlerin farklı kültürel gruplara yönelik ön yargılarını azalttığını göstermiştir (Peachey vd., 2015).

Dördüncü olarak, alan yazındaki spor odaklı müdahale programlarının bir kısmı yerel halk ve mültecilerin sosyal uyumuna ya da entegrasyonuna odaklanan çalışmalardan oluşmaktadır. Bu bağlamda, yerel halk ve mülteciler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesini hedefleyen müdahalelerin büyük çoğunluğu spor-artı bağlamında gerçekleştirilmiştir. Yarı deneysel karma yöntemden nitel araştırmaya kadar uzanan çeşitli yöntemler kullanarak müdahale programlarının etkililiğini inceleyen bu çalışmaların çoğu, spor odaklı müdahalelerin mültecilerin yerel halkla olan ilişkilerini kısa ve uzun vadeli olarak iyileştirdiğini ortaya koymuştur (ör. Doidge vd., 2020; Nathan vd., 2013; Whitley vd., 2016). Alan yazında, yerel halk ve mülteciler arasındaki ilişkileri iyileştirmeyi hedefleyen çalışmaların kayda değer bir kısmı Avusturalya’da gerçekleşmiştir (ör. Block ve Gibbs, 2017). Bu durumun Avusturalya’nın politika yaklaşımında spora verdiği önemi yansıttığı düşünülmektedir (Doidge vd., 2020). Buna ilaveten, detaylı olarak bakıldığı zaman, alan yazındaki çalışmaların amacı yerel hak ve mülteciler arası gruplar arası ilişkileri iyileştirmek olmasına rağmen, var olan çalışmaların büyük çoğunluğunun (Yücel vd., 2023 hariç) sadece mülteci katılımcılar üzerindeki etkiye odaklandığı, müdahale programının diğer faydalanıcılar, programın gerçekleştiği daha geniş çevre ya da spor kulübü üzerindeki etkiyi değerlendirmedeği görülmektedir. Ancak toplumsal barış, sosyal uyum ve entegrasyon karşılıklı ve dinamik bir süreç olup hem mülteci hem de yerel toplumun adaptasyonunu (Doidge vd., 2020) ve birbirlerine yönelik yanlı tutumlarının iyileştirilmesini

gerektirmektedir (Yücel vd., 2023). Bu bağlamda, kalıcı ve sürdürülebilir toplumsal barış için hem yerel halkın hem de mültecilerin birbirlerine yönelik tutumlarının iyileştirilmesini hedefleyen müdahale çalışmalarının yürütülmesi önerilmektedir.

Mülteciler çeşitli sebeplerden dolayı güvenlik ve koruma arayışıyla kendi ülkelerini terk ederek yeni bir ülkeye yerleşmek zorunda olan bireyler olarak tanımlanmaktadır (Birleşmiş Milletler Mülteci Ajansı, 1951). Bu bağlamda, mültecilik dezavantajlı topluluklarda ikamet etme, ev sahibi ülkeye gelmeden önce eğitimin kesintiye uğraması, yoksulluk, ayrımcılık, zihinsel ve fiziksel travma, savaşın parçaladığı ailelerde yaşamak, şiddet ve çoklu yerleşim zorluklarıyla mücadele, kültürel ve dilsel farklılıklar gibi risk faktörleri içermesi açısından karmaşık ve travmatik bir deneyimdir (Doidge vd., 2020). Hâlihazırdaki çalışmaların çoğu, spor odaklı müdahalelerin mülteci katılımcılar üzerindeki olumlu etkilerini ortaya koysa da kimi çalışmalar müdahale programı sürecinde mültecilerin sahip oldukları sosyo-kültürel farklılıklar dolayısıyla ön yargı, ayrımcılık, gruplar arası kaygı, güvensizlik gibi olumsuz gruplar arası deneyimler yaşadığına işaret etmiş ve bu deneyimlerin mülteci katılımcıların programa devamlılığını olumsuz etkilediğini göstermiştir (Northcote ve Casimiro, 2009; Young vd., 2023). Bu bulguları destekler şekilde, olumsuz gruplar arası temas deneyimlerinin mültecilerin yerel halktan bireylerle etkileşime geçme niyetini azalttığı bulunmuştur (Prati vd., 2021). Bu bağlamda, mülteci ve yerel halk ilişkilerini iyileştirmeyi hedefleyen müdahale programlarının bu türden risk faktörlerini dikkate alarak dizayn edilmesi önerilmektedir (Doidge vd., 2020). Bu önerilere örnek olarak (a) gruplar arası güvenin oluşması için iki kültürlü antrenörlerden destek alınması, (b) sporun resim, sanat, müzik gibi diğer kültürel aktivitelerle zenginleştirilmesi, (c) mülteci katılımcıların kültürleşme dinamiklerine uygun sportif faaliyetlerin kullanılması (ör. marjinalleşme durumundaki mülteci gençler için daha yaratıcı sportif faaliyetler kullanılabilirken entegrasyon aşamasındakiler için iki kültüre de hitap eden spor dallarının tercih edilmesi), (d) müdahaleler esnasında kapsayıcı ve iş birlikçi bir ortam sunulması (eşit statü, arkadaşlık fırsatları, ortak amaç, kurumsal destek ve gruplar arası işbirliği) verilebilir (Ha ve Lyras, 2013). Bunlara ilaveten mültecilerin yerel halktan katılımcılarla temasları sırasında maruz kaldıkları ayrımcılıkla baş edebilmeleri için müdahale programına öz yeterlilik, olumsuz duygularla başa çıkma gibi içeriklerin de eklenmesi önerilmektedir (Beelmann ve Heinemann, 2014).

Müdahale sırasında yaşanan olumsuz gruplar arası deneyimlerin yanı sıra alan yazındaki çalışmalar, mülteci gençlerin spor odaklı müdahale programlarına katılımının önündeki programlara dair bilgi eksikliği, geleneksel cinsiyet normları, ebeveynlerin iş yükleri, dil farklılığı ve ulaşımdaki zorluklar gibi diğer engellere de değinmiştir (Block ve Gibbs, 2017; Young vd., 2023; Yücel vd., 2023). Bununla ilişkili olarak, Türkiye’de yürütülen spor odaklı müdahale çalışmalarının bazıları sporun yanında sosyo-bilişsel eğitimler içermesi ve etki analizi süreçlerini barındırması dolayısıyla sadece Türkçe yeterliliği olan mültecilerin katılabildiğini belirtilmiştir (ör. Yücel vd., 2023). Bu durum, dilsel farklılıkların mültecilerle yürütülecek müdahale programlarından faydalanabilmek için önemli bir engel oluşturabileceğini ortaya koymaktadır. Dilsel farklılıklar kimi durumlarda bir engel teşkil etse de spor, dilsel farklılıkların aşılması ve dilin pratik edilmesi için çeşitli fırsatlar sunduğu için mültecilere yönelik programlar için iyi bir alternatif olarak görülmektedir (Ha ve Lyras, 2013). Bu bağlamda, dilin yaratabileceği engellerin önüne geçebilmek için müdahale programında, iki dilli ve iki kültürlü antrenör ve yöneticilere yer verilmesi, materyallerin çevirilerinin yapılması gibi önerilerde de bulunmaktadır (Ha ve Lyras, 2013).

Beşinci olarak, alan yazındaki spor odaklı müdahalelerin büyük çoğunluğu saha çalışmalarından oluşsa da laboratuvar ortamında yürütülen çalışmalara da rastlamak mümkündür. Bu bağlamda, sporun güncel temas yaklaşımlarından hayalî temas kuramına entegre edildiği çalışmalar bunun en güzel örneğini oluşturmakta olup genel olarak spor bağlamında hayali temasın ön yargılar üzerindeki olumlu etkilerini ortaya koymuştur (Lee ve Cunningham, 2014).

Son olarak, Türkiye’de yürütülen spor odaklı müdahale programlarının önemli bir kısmı mülteciler ve yerel halk arasındaki ilişkileri iyileştirmeye yönelik kurgulanmıştır. Türkiye’de yerel halkın mültecilere (ör. Suriyeli ve Afgan) yönelik olumsuz tutumlarını gözler önüne seren çalışmalar (ör. Chemin vd., 2016; Reis, 2019) ve son yıllarda yerel halk ve mülteciler arası

İlişkileri iyileştirmek üzere yürütülen müdahale programlarının sayısındaki artış (ör. Bağcı vd., 2019; Çalışkan-Sarı ve Yalçinkaya-Alkar, 2022), bu durumun Türkiye’de toplumsal barış için önemini yansıtmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’de yürütülen spor odaklı müdahalelerin bazıları hem yerel hem de mülteci katılımcıların tutumlarını iyileştirmeyi hedeflerken (ör. Kardeşinoğlu ve Yıldırım, 2021; Yücel vd., 2023) bazıları da sadece yerel halkın tutumlarına odaklanmıştır (Sağın vd., 2022). Mülteci ve yerel halk arasındaki ilişkileri konu edinen çalışmaların yanında, bazı çalışmalar engellilik ve etnik kökene yönelik ön yargılara odaklanmış, başka bir çalışma ise olimpiyat eğitimi aracılığıyla çatışma çözme değerlerini iyileştirmeyi (Duğan vd., 2017) hedeflemiştir. Genel olarak bütün bu programların katılımcılar üzerinde olumlu etkileri ortaya koymuştur.

5.1.Spor Odaklı Müdahale Programlarının Kapsamına Yönelik Genel Değerlendirme

Alan yazındaki spor odaklı müdahale programlarının etkililiklerinin yanında, genel olarak kapsamlarının da değerlendirilmesi önemlidir. Ele alınan programlarının büyük çoğunluğunun spor-artı yaklaşımını benimsediği ve çatışmaların (ör. yerel-mülteci, etnik ve kültürel gruplar ya da politik gruplar kaynaklı çatışma) devam ettiği ya da çatışma sonrası toplumlarda gerçekleştiği söylenebilir. Bunun yanında, çalışmaların neredeyse hepsi hedef kitle olarak çocuk ve gençlere odaklanmaktadır. Bu durum, sporun gençleri müdahale programına çekmek için cezbedici bir araç olarak kullanılmasına ilişkin tartışmaları desteklemektedir (Makarova ve Herzog, 2014). Var olan programların hepsinin sadece müdahale programından doğrudan faydalananlar üzerindeki etkiye odaklandığı görülmektedir. Ancak çoğu zaman müdahale programlarının etkisi sadece bunlardan doğrudan faydalananlar ile sınırlı olmayıp dolaylı olarak fayda sağlayan katılımcı gençlerin aileleri, antrenörler ve hatta proje yürütücülerine kadar yayılmaktadır. Bu doğrultuda bundan sonraki çalışmaların daha bütüncül bir yaklaşım bir benimseyerek müdahalelerin çok katmanlı etkilerine odaklanması önerilmektedir (Young vd., 2023)

Alan yazındaki spor odaklı müdahale programlarının içerikleri kullanılan sportif müdahale aracı ve müdahalenin süresi açısından çeşitlilik göstermektedir. Hâlihazırdaki müdahale programlarının çoğunluğunun sportif müdahale aracı olarak futbolu kullandığı (ör. Gaily vd., 2013) ya da birden çok sportif etkinliği aynı anda yürüttüğü (ör. Dittmann ve Samii, 2016) görülmektedir. Bu durumun futbolun dünyada en popüler spor olmasıyla ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Program süresiyle ilgili olarak var olan müdahale programları 1-3 gün gibi kısa süreli uygulamalardan (ör. Lee ve Cunningham, 2014) oluşabildiği gibi 6 ay-1 yıla kadar uzanan (ör. Blom vd., 2021) daha kapsamlı projelerde mevcuttur. Ancak çalışmaların bir kısmında müdahale programının süresinin ve nasıl uygulandığına dair detaylı bilginin paylaşılmadığı görülmektedir (ör. Sugden, 1991). Bu durum, spor odaklı müdahalelerin başarılı olması için gerekli olan süreç ve koşulların anlaşılmasını zorlaştırdığı gibi alan yazında spor odaklı müdahalelere dair teorik bir çerçevenin eksikliği de ortaya koymaktadır (Coalter, 2007; Lyras, 2007).

Mevcut çalışmaların büyük çoğunluğu nitel yöntem yaklaşımını benimserken (ör. Krasniqi ve Krasniqi, 2019) bazıları karma yöntem kullanmış (ör. Ekici vd., 2021), bazıları da son test deseni (ör. Sağın vd., 2022) ya da ön test-son test denk olmayan kontrol grubu deseni (ör. Yücel vd., 2023) gibi yarı deneysel yöntemler aracılığıyla müdahalenin etkililiğini değerlendirmiştir. Nedensel çıkarımda bulunmayı mümkün kılan güçlü yarı deneysel yöntemleri benimseyen çalışmaların azlığı, spor odaklı müdahalelerin etkililiğini ortaya koymayı ve çıkarımda bulunmayı zorlaştırmaktadır (Clark vd., 2021; Schulenkorf vd., 2016). Bundan sonra yapılacak olan çalışmalarda nedensel çıkarım yapmayı mümkün kılan deneysel ya da yarı-deneysel desenler kullanılması önerilmektedir.

5.2.Spor Odaklı Müdahale Programlarının İçerik ve Uygulanışına Yönelik Öneriler

Alan yazındaki çalışmalar, spor odaklı müdahalelerin etkililiğini arttırmak için müdahale programının dizaynı ve uygulanışına dair dikkat edilmesi gereken faktörlere işaret etmiştir. İlk olarak etkisinin kalıcı olabilmesi ve hayatın diğer alanlarına yayılabilmesi için sporun diğer ön yargıyı azaltıcı müdahale stratejileriyle (ör. sosyo bilişsel eğitimler) birlikte harmanlanması,

diğer bir deyişle spor-artı yaklaşımı önerilmektedir (Cardenas, 2016; Mousa, 2021; Peachey vd., 2015). İkinci olarak müdahalenin uygulanacağı ülkenin sosyo-politik ve kültürel bağlamının dikkate alınması ve yerel kültüre ve duruma uygun spor aktivitelerinin tercih edilmesi tavsiye edilmektedir (Clark vd., 2021; Peachey vd., 2015). Üçüncü olarak olumlu sosyal etkileşimler için fırsat yaratan, karşılıklı güvenin oluşmasını kolaylaştıran ve Allport'un (1954) optimal temas koşullarını sağlayan takım temelli sporların ön yargıyı azaltmada daha etkili olacağı düşünülmektedir (Ekici vd., 2021; Sugden, 2006). Ancak sportif faaliyetlerin teknik ve taktiksel yönüne çok fazla odaklanmak rekabet duygusunu tetikleyebileceği için bu konuda dikkatli olunması gerektiği belirtilmiştir (Cardenas, 2016). Buna ilaveten, müdahale programındaki sportif faaliyetlerin hedef kitledeki katılımcıların ilgisini çekmeyebileceği düşünülerek (Cardenas, 2016), etkinliklerin diğer sanatsal ve kültürel faaliyetler ile çeşitlendirilmesi önerilmektedir. Sportif faaliyetin içeriği kadar kimler tarafından sunulduğu da önem taşımaktadır. Bu bağlamda, gençlerin müdahale programı süresince antrenör ve eğitimcileri rol model alacağı düşünülürse spor temelli projelerin adil spor değerlerini içselleştirmiş nitelikli antrenörler ve eğitimciler tarafından yönetilmesi kritiktir (Ekici vd., 2021; Sugden, 2006). Son olarak spor odaklı müdahalelerin içinde bulunulan toplum, yerel aktörler ve politik çevre tarafından desteklenmesinin katılımcıların müdahaleden daha fazla fayda elde edebilmesi için çok önemli olduğu düşünülmektedir (Clark vd., 2021; Malnati vd., 2016).

Sonuç olarak bu derleme çalışması, sporun gruplar arası ilişkileri iyileştirme ve ön yargıyı azaltıcı rolü ve bu kapsamda dünyada ve Türkiye'de yürütülen bazı müdahale çalışmalarının bulgularını ele almıştır. Mevcut derleme çalışması, narratif derleme türü olarak kurgulanmıştır (Pare vd., 2015). Narratif derleme, (a) ilgili tüm literatürün sistematik ve kapsamlı bir şekilde araştırılmasını içermediği ve (b) araştırmacı için hazır olan literatürü ve kanıtları incelediği için genellikle seçicidir (Pare vd., 2015). Çalışma seçimindeki öznellik ve tekrarlanabilir (açık) yöntem eksikliği narratif derlemelere atfedilen en temel zayıflık olarak tanımlanmaktadır (Ferrari, 205). Barındırdığı zayıflıklara rağmen, Türkçe alan yazındaki kaynak eksikliği ve önyargıyı azaltıcı spor odaklı müdahalelerin bütüncül bir değerlendirmesine yönelik ilk girişim olması açısından bu çalışmanın kıymetli olduğu düşünülmektedir. Bundan sonraki çalışmaların, nicel verileri standart etki ölçümleri şeklinde bir araya getirmek için özel veri çıkarma teknikleri ve istatistiksel yöntemler kullanan meta-analiz çalışmaları yürütmesi önerilmektedir. Buna ilaveten, gruplar arası ilişkileri iyileştirmek ve toplumsal barışa katkıda bulunmak, kalkınma ve barış için spor stratejisinin çeşitli hedeflerinden sadece birisi olup bu yaklaşım işsizlikle başa çıkma, eşitliklerin giderilmesi, kadınların iş gücüne katılımının artması gibi toplumsal faydaları da barındırmaktadır. Bu derleme çalışmasında sporun sadece gruplar arası ilişkiler kapsamındaki potansiyel rolü ele alınmış olup bundan sonraki çalışmaların meseleyi daha geniş bir perspektiften ele alması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Addison-Wesley.

Al Ramiah, A. ve Hewstone, M. (2013). Intergroup contact as a tool for reducing, resolving, and preventing intergroup conflict: evidence, limitations, and potential. *American Psychologist*, 68(7), 527.

Bagci, S. C., Piyale, Z. E., Bircek, N. I. ve Ebcim, E. (2019). Think beyond contact: Reformulating imagined intergroup contact theory by adding friendship potential. *Group Processes & Intergroup Relations*, 21(7), 1034–1052. <https://doi.org/10.1177/1368430217690237>

Bagci, S. C., Turnuklu, A. ve Tercan, M. (2020). Positive intergroup contact decreases the likelihood that prejudicial attitudes become avoidant behavioral tendencies. *European Journal of Social Psychology*, 50(3), 597–613. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2646>

Bagci, S. C., Verkuyten, M. ve Canpolat, E. (2022). When they want to take away what is "ours": Collective ownership threat and negative reactions toward refugees. *Group Processes &*

Intergroup Relations. Advanced Online Publication.
<https://doi.org/10.1177/13684302221084232>

Banaji, M. R., Baron, A. S., Dunham, Y. ve Olson, K. (2008). The development of intergroup social cognition: Early emergence, implicit nature, and sensitivity to group status. In S. R. Levy, & M. Killen (Eds.), *Intergroup attitudes and relations in childhood through adulthood* (pp. 197–236). Oxford University Press.

Baumeister, R. F. ve Leary, M. R. (1997). Writing narrative literature reviews. *Review of general psychology, 1*(3), 311-320.

Beelmann, A. ve Heinemann, K. S. (2014). Preventing prejudice and improving intergroup attitudes: A meta-analysis of child and adolescent training programs. *Journal of Applied Developmental Psychology, 35*(1), 10–24. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2013.11.002>

Berger, R., Benatov, J., Abu-Raiya, H. ve Tadmor, C. T. (2016). Reducing prejudice and promoting positive intergroup attitudes among elementary-school children in the context of the Israeli-Palestinian conflict. *Journal of School Psychology, 57*, 53–72. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2016.04.003>

Bikmen, N. ve Sunar, D. (2013). Difficult dialogs: Majority group members' willingness to talk about inequality with different minority groups. *International Journal of Intercultural Relations, 37*(4), 467–476. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2012.11.002>

Bilali, R. ve Vollhardt, J. R. (2015). Do mass media interventions effectively promote peace in contexts of ongoing violence? Evidence from Eastern Democratic Republic of Congo. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology, 21*(4), 604.

Block, K. ve Gibbs, L. (2017). Promoting social inclusion through sport for refugee-background youth in Australia: Analysing different participation models. *Social inclusion, 5*(2), 91-100.

Blom, L. C., Bronk, K. C., Sullivan, M., McConchie, J., Ballesteros, J. ve Farello, A. (2021). Peace and development indicators in Liberia youth through sport for development programming. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology, 27*(2), 284.

Cameron, L., Rutland, A., Brown, R. ve Douch, R. (2006). Changing children's intergroup attitudes toward refugees: Testing different models of extended contact. *Child Development, 77*(5), 1208–1219. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00929.x>

Cárdenas, A. (2013). Peace building through sport? An introduction to sport for development and peace. *Journal of Conflictology, 4*(1), 4.

Cardenas, A. (2016). Sports and peace-building in divided societies: A case study on Colombia and Northern Island. *Peace and Conflict Studies, 23*(2), 1–23. . <https://doi.org/10.46743/1082-7307/2016.1321>

Chemin, J. E. (2016). Guests-hosts relations in the context of the Syrian exodus: A study of Turkish and Syrian populations in two Turkish cities. *Middle East Journal of Refugee Studies, 1*(2), 49–74. <https://doi.org/10.12738/mejrs.2016.1.2.0003>

Clarke, F., Jones, A. ve Smith, L. (2021). Building peace through sports projects: A scoping review. *Sustainability, 13*(4), 1–15. <https://doi.org/10.3390/su13042129>

Coalter, F. (2010). The politics of sport-for-development: Limited focus programmes and broad gauge problems? *International Review for the Sociology of Sport, 45*(3), 295–314. <https://doi.org/10.1177/1012690210366791>

Çorapçı, F. ve Arıkan, G. (2017). Klinik Psikolojide Önleyici Müdahale. *Türkiye Klinikleri Psychology-Special Topics, 2*(1), 80-88.

Ditlmann, R. K. ve Samii, C. (2016). Can intergroup contact affect ingroup dynamics? Insights from a field study with Jewish and Arab-Palestinian youth in Israel. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology, 22*(4), 380.

- Doherty, A. ve Taylor, T. (2007). Sport and physical recreation in the settlement of immigrant youth. *Leisure/loisir*, 31(1), 27-55.
- Doidge, M., Keech, M. ve Sandri, E. (2020). 'Active integration': Sport clubs taking an active role in the integration of refugees. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 12(2), 305-319.
- Duğan, Ö., Bozyiğit, E. ve İnan, H. (2017). Developing an instrument to evaluate the OLI Olympic education program in Turkey: case study of implementation.
- Dyck, C. B. (2011). Football and post-war reintegration: Exploring the role of sport in DDR processes in Sierra Leone. *Third world quarterly*, 32(3), 395-415.
- Ekici, H., İbanoğlu, E., Öztürk, H., Yıldırım, K., Melemez, S., Uçak, E. ve Öztürk, M. A. (2021). Sports for improving intergroup relations among adolescents: An intervention study in Turkey. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 27(2), 309-313. <https://doi.org/10.1037/pac0000490>
- Ewing, M. E. ve Seefeldt, V. (1996). Patterns of participation and attrition in American agency sponsored youth sports. In F. L. Smoll, & R. E. Smith (Eds.), *Children and youth in sport: A bio-psychosocial perspective*, (pp. 31-45). Dubuque, IA: Brown & Benchmark
- Ferrari, R. (2015). Writing narrative style literature reviews. *Medical writing*, 24(4), 230-235.
- Gaertner, S. L., ve Dovidio, J. F. (2000). *Reducing intergroup bias: The common ingroup identity model*. Psychology Press.
- Galily, Y., Leitner, M. J. ve Shimion, P. (2013). The effects of three Israeli sports programs on attitudes of Arabs and Jews toward one another. *Journal of Aggression, Conflict, and Peace Research*, 5(4), 243-258. <https://doi.org/10.1108/JACPR-02-2013-0006>
- Giulianotti, R. (2011). Sport, peacemaking and conflict resolution: A contextual analysis and modelling of the sport, development and peace sector. *Ethnic and racial studies*, 34(2), 207-228.
- Goldstein, J. G. (2015). *The effect of social mixing through sport participation on prejudice among adolescents in a low-income urban area* [MA Dissertation, California State University]. Long Beach ProQuest Dissertations Publishing.
- Grant, M. J. ve Booth, A. (2009). A typology of reviews: an analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health information & libraries journal*, 26(2), 91-108.
- Ha, J. P. ve Lyras, A. (2013). Sport for refugee youth in a new society: The role of acculturation in sport for development and peace programming. *South African Journal for Research in Sport, Physical Education and Recreation*, 35(2), 121-140.
- Hayhurst, L. M., Giles, A. R. ve Wright, J. (2016). Biopedagogies and Indigenous knowledge: Examining sport for development and peace for urban Indigenous young women in Canada and Australia. *Sport, education and society*, 21(4), 549-569.
- Höglund, K. ve Sundberg, R. (2008). Reconciliation through sports? The case of South Africa. *Third world quarterly*, 29(4), 805-818.
- Karasahinoglu, T. ve Yildiran, I. (2021). Friendship Perceptions of Syrian and Turkish Children Attending the Project of Support to Sport Education for Children. *International Journal of Progressive Education*, 17(2), 305-318.
- Kartakoullis, N. L., Karlis, G., Loizou, C. ve Lyras, A. (2009). Utilizing sport to build trust—the case of Cyprus. *European Journal for Sport and Society*, 6(1), 73-85.
- Kaufman, P. ve Wolff, E. A. (2010). Playing and protesting: Sport as a vehicle for social change. *Journal of sport and social issues*, 34(2), 154-175.
- Knappe, F., Colledge, F. ve Gerber, M. (2019). Impact of an 8-week exercise and sport intervention on post-traumatic stress disorder symptoms, mental health, and physical fitness among male refugees living in a Greek refugee camp. *International journal of environmental research and public health*, 16(20), 3904.

- Kuchenbrandt, D., Eyssel, F. ve Seidel, S. K. (2013). Cooperation makes it happen: Imagined intergroup cooperation enhances the positive effects of imagined contact. *Group Processes & Intergroup Relations*, 16(5), 635-647.
- Lea-Howarth, J. (2006). *Sport and conflict: Is football an appropriate tool to utilize in conflict resolution, reconciliation or reconstruction* [MA Dissertation, University of Sussex]. https://www.sportanddev.org/sites/default/files/downloads/42_sport_and_conflict_reconciliation__ma_dissertation.pdf
- Lederach, J. P. (1997). Sustainable reconciliation in divided societies. *Washington, DC: USIP*.
- Lee, W., ve Cunningham, G. B. (2014). Imagine that: Examining the influence of sport-related imagined contact on intergroup anxiety and sexual prejudice across cultures. *Journal of Applied Social Psychology*, 44(8), 557-566.
- Lox, C.L., Martin Ginis, K.A. ve Petruzzello, S.J. (2010). The psychology of exercise: Integrating theory and practice (3rd ed.). Scottsdale, AZ: Holcomb-Hathaway.
- Lyras, A. (2012). Olympism in Practice: Psychosocial Impacts of an Educational Sport Initiative on Greek and Turkish Cypriot Youth. *ICHPER-SD Journal of Research*, 7(1), 46-54.
- Lyras, A. ve Peachey, J. (2011). Integrating sport-for-development theory and praxis. *Sport Management Review*, 14, 311-326. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2011.05.006>
- Makarova, E. ve Herzog, W. (2014). Sport as a means of immigrant youth integration: an empirical study of sports, intercultural relations, and immigrant youth integration in Switzerland. *Sportwissenschaft*, 44(1), 1-9.
- Malnati, A. H., Spellings, C. R., Al-Aseer, J. A., Huffman, A. M., Korsakas, P. ve Hillyer, S. J. (2018). Contextual and individual factors influencing the implementation effectiveness of sport for development and peace programmes: a comparative case study of conflict relief in Lebanon and Ukraine. In *Sport in Underdeveloped and Conflict Regions* (pp. 127-145). Routledge.
- Majaro-Majesty, H. O. (2011). Ethnicity, conflict and peace-building: effects of European football support in Nigeria. *Soccer & Society*, 12(2), 201-211. <https://doi.org/10.1080/14660970.2011.548357>
- Mayda, F. A. (2020). Jane Addams' in Unutulmuş Mirasını Hatırlamak: Sosyal Hizmet Uygulaması Bağlamında Sporun Gücü ve Potansiyeli Üzerine Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 1278-1306.
- Mitchell, D., Somerville, I., Hargie, O. ve Simms, V. (2021). Can sport build peace after conflict? Public attitudes in transitional Northern Ireland. *Journal of sport and social issues*, 45(5), 464-483.
- Mousa, S. (2020). Building social cohesion between Christians and Muslims through soccer in post-ISIS Iraq. *Science*, 369(6505), 866-870. <https://doi.org/10.1126/science.abb3153>
- Nanayakkara, S. (2016). Human integration through Olympism education: A pragmatic engagement of youths in a war-torn society. *Sport, Education and Society*, 21(4), 623-643.
- Northcote, J. ve Casimiro, S. (2009). A critical approach to evidence-based resettlement policy: Lessons learned from an Australian Muslim refugee sports program. *Tamara: Journal for Critical Organization Inquiry*, 8(2).
- Paré, G., Trudel, M. C., Jaana, M., & Kitsiou, S. (2015). Synthesizing information systems knowledge: A typology of literature reviews. *Information & management*, 52(2), 183-199.
- Paluck, E. L. ve Green, D. P. (2009). Prejudice reduction: What works? A review and assessment of research and practice. *Annual Review of Psychology*, 60, 339-367. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.60.110707.163607>
- Paluck, E. L., Porat, R., Clark, C. S. ve Green, D. P. (2021). Prejudice reduction: Progress and challenges. *Annual Review of Psychology*, 72, 533-560. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-071620-030619>

- Peachey, J., Lyras, A., Cunningham, G. B., Cohen, A. ve Bruening, J. (2015). The influence of sport-for-peace event on prejudice and change agent self-efficacy. *Journal of Sport Management*, 29(3), 229-244. <https://doi.org/10.1123/jsm.2013-0251>
- Peachey, J. W., Cunningham, G. B., Lyras, A., Cohen, A. ve Bruening, J. (2015). The influence of a sport-for-peace event on prejudice and change agent self-efficacy. *Journal of Sport Management*, 29(3), 229-244.
- Pettigrew, T. F. (1998). Intergroup contact theory. *Annual Review of Psychology*, 49, 65-85. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.49.1.65>
- Pettigrew, T. F. ve Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(5), 751-783. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.90.5.751>
- Prati, F., Kenfack, C. S. K., Koser Akcapar, S. ve Rubini, M. (2021). The role of positive and negative contact of migrants with native people in affecting their future interactions. Evidence from Italy and Turkey. *International Journal of Intercultural Relations*, 85, 191-203. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2021.09.015>
- Rookwood, J. ve Palmer, C. (2011). Invasion games in war-torn nations: can football help to build peace?. *Soccer & Society*, 12(2), 184-200.
- Reis, S. (2019). Türkiye’de Afgan olmak ve ‘öteki’ ile karşılaşmak [Being an Afghan and encountering the “other” in Turkey]. *Birikim*, 361, 47-53.
- Sağın, A. E., Yücekaya, M. A., Uğraş, S. ve Temel, C. (2022). The role of sports in school belonging of Syrian refugee students in Turkey. *International Journal of Educational Research*, 13(2), 1-17.
- Saraçoğlu, C. (2010). The changing image of the Kurds in Turkish cities: Middle-class perceptions of Kurdish migrants in Izmir. *Patterns of prejudice*, 44(3), 239-260.
- Safak-Ayvazoglu, A. ve Kunuroglu, F. (2019). Being a Syrian university student in Turkey: Intergroup relations, psychosocial issues, and boundary formation. *Refugee Survey Quarterly*, 38(4), 425-447. <https://doi.org/10.1093/rsq/hdz014>
- Safak-Ayvazoglu, A. ve Kunuroglu, F. (2021). Acculturation experiences and psychological well-being of Syrian refugees attending universities in Turkey: A qualitative study. *Journal of Diversity in Higher Education*, 14(1), 96-109. <https://doi.org/10.1037/dhe0000148>
- Safak-Ayvazoglu, A., Kunuroglu, F. ve Kutlay, Y. (2021). Psychological and socio-cultural adaptation of Syrian refugees in Turkey. *International Journal of Intercultural Relations*, 80, 99-111. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2020.11.003>
- Schulenkorf, N. ve Sherry, E. (2021). Applying intergroup contact theory to sport-for-development. *Sport Management Review*, 24(2), 250-270.
- Schulenkorf, N. ve Sugden, J. (2011). Sport for Development and Peace in Divided Societies: Cooperating for Inter-Community Empowerment in Israel. *European journal for sport and society*, 8(4), 235-256.
- Sugden, J. (1991). Belfast United: Encouraging cross-community relations through sport in Northern Ireland. *Journal of Sport and Social Issues*, 15(1), 59-80. <https://doi.org/10.1177/019372359101500104>
- Sugden, J. (2006). Teaching and playing sport for conflict resolution and co-existence in Israel. *International Review for the Sociology of Sports*, 41(2), 221-240. <https://doi.org/10.1177/1012690206075422>
- Suner, A. ve Atlı, A. (2018). Toplumsal kutuplaşma ekseninde sanat ve spor. *İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul*.
- Özer, D., Baran, F., Aktop, A., Nalbant, S., Ağlamış, E. ve Hutzler, Y. S. W. A. I. (2012). Effects of a Special Olympics Unified Sports soccer program on psycho-social attributes of youth with and without intellectual disability. *Research in developmental disabilities*, 33(1), 229-239.

- Tuohey, B. ve Cognato, B. (2011). PeacePlayers International: A case study on the use of sport as a tool for conflict transformation. *SAIS Review of International Affairs*, 31(1), 51-63. <https://www.jstor.org/stable/27000235>
- Turner, R. N. ve Crisp, R. J. (2010). Imagining intergroup contact reduces implicit prejudice. *British Journal of Social Psychology*, 49(1), 129-142.
- Turner, R. N., Hewstone, M. ve Voci, A. (2007). Reducing explicit and implicit outgroup prejudice via direct and extended contact: The mediating role of self-disclosure and intergroup anxiety. *Journal of personality and social psychology*, 93(3), 369.
- Türk, F., Kaçmaz, T., Türnüklü, A. ve Tercan, M. (2018). Okul psikolojik danışmanlarının penceresinden Türk ve Suriyeli ilkökul öğrencilerinin gruplararası empati deneyimlerinin incelenmesi [Intergroup empathy levels of Turkish and Syrian primary school students from the perspective of school psychological counselors]. *Elementary Education Online*, 17(2), 786-811. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2018.419304>
- West, K., Husnu, S. ve Lipps, G. (2015). Imagined contact works in high-prejudice contexts: Investigating imagined contact's effects on anti-gay prejudice in Cyprus and Jamaica. *Sexuality Research and Social Policy*, 12, 60-69.
- Whitley, M. A., Coble, C. ve Jewell, G. S. (2016). Evaluation of a sport-based youth development programme for refugees. *Leisure/loisir*, 40(2), 175-199.
- United Nations Office on Sports for Development and Peace. Available online: <https://www.un.org/sport/> (accessed on 4 February 2018).
- Young, D. ve Block, K. (2023). Count Me In: a sports participation intervention promoting inclusion for young people from migrant backgrounds in Australia. *Sport in Society*, 26(7), 1227-1249.
- Yücel, E., Ekici, H. ve Çelik, A. B. (2023). "We are One Team": An evaluation of an intervention for improving relations between Turkish local and refugee adolescents. *International Journal of Intercultural Relations*, 96, 101865.

EXTENDED ABSTRACT**GENİŞLETİLMİŞ ÖZET****THE POTENTIAL OF SPORTS IN IMPROVING INTERGROUP RELATIONS: A REVIEW
ON SPORT BASED INTERVENTION PROGRAMS**

Introduction and Research Purpose: In recent years, sport has been proposed as an alternative intervention strategy to reduce prejudice. The growing interest in using sport as a tool to improve intergroup relations has led to the implementation of many sports-based intervention programs. However, intervention studies evaluating the effectiveness of these programs are quite limited, especially in Turkey. In order to understand the factors that lead to the success, it is very important to consider the results of existing intervention studies in a holistic manner. The aim of this study is to comprehensively review and discuss the findings of prominent sports-based interventions for reducing prejudice.

Literature Review: Prejudice causes serious social problems such as social exclusion, segregation, discrimination and political violence in many societies around the world (Beelmann & Heinemann, 2014; Paluck, 2009, 20-21). For more than 40 years, a wide range of intervention programs have been developed to address social problems caused by prejudice. In recent years, sport has been proposed as a popular intervention tool to improve intergroup relations (Clark et al., 2021; Lyras & Peachey, 2011). This approach is generally discussed under the Sport for Development and Peace (SDP) strategy (Cardenas, 2016).

The role of sport in improving intergroup relations has been debated for many years. While some point to the potential of sport to improve intergroup relations, others are skeptical of its role in peacebuilding, arguing that it can trigger rivalry, fanaticism, or unethical behavior. With the growing interest in the peacebuilding potential of sport, many sports-based intervention programs have been implemented in recent years. However, few empirical studies have been conducted to evaluate the effectiveness of these interventions (Clark et al., 2021; Ha & Lyras, 2013; Lyras & Peachey, 2011). This makes it difficult to draw inferences about the potential of sport to improve intergroup relations. Although (a) discussions on the potential of sport for prejudice reduction and (b) the results of research evaluating the effectiveness of sports-based intervention programs have an important place in the international literature (especially in the sport and social psychology literature) (e.g., Clark et al., 2021), the Turkish literature on this topic is quite limited. Considering this gap in the literature, this review article could be a useful resource for academics, students, coaches, program developers and implementers, and policy makers.

Methodology and Findings: In the present study, narrative review method was used. Four electronic databases (Scopus, Ulakbilim TR index, EBSCO Humanities and Social Sciences, Google Scholar) were searched between March 1, 2024 and May 1, 2024 using terms such as sports-based intervention, sports and peace. The inclusion criteria were as follows: Published in a peer-reviewed journal in Turkish or English, intervention study, inclusion of planned sports activities and contribution to social peace among the objectives. As a result of the literature review, 29 intervention studies were included in the review. These studies are generally classified as (a) interventions that make use of sport alone, (b) interventions designed within the framework of the sport plus approach, (c) interventions for professional athletes, (d) interventions focusing on the social cohesion of local people and migrants, (e) interventions where sport is integrated into the context of imaginary contact, and (f) sports-based interventions carried out in Turkey.

Conclusions and Recommendation: Most of the studies in the literature point to the potential of sports-based interventions to reduce prejudice. Majority of these interventions take a sport plus approach, take place in societies with ongoing or post-conflict intergroup conflicts, use football as a sport intervention tool, focus on children and youth as the target group, and use qualitative research methods. Studies in the literature have pointed out specific factors to increase the effectiveness of sport-focused interventions. In this context, it has been suggested to combine sport with other prejudice reduction intervention strategies (sport-plus approach) (Cardenas, 2016; Mousa, 2021; Peachey et al., 2015), to prioritize sport activities that are appropriate to the local culture and context (Clark et al., 2021; Peachey et al., 2015), and to use team-based sports that facilitate Allport's (1954) optimal contact conditions (Ekici et al., 2021; Sugden, 2006). Furthermore, it is also recommended to diversify the sport with other artistic and cultural activities (Cardenas, 2016). The content of the sports activity is as important as the people who offer it. Therefore, it is crucial that sports-based projects are led by qualified coaches and trainers who have internalized fair sports values (Ekici et al., 2021; Sugden, 2006).

KATKI ORANI BEYANI VE ÇIKAR ÇATIŞMASI BİLDİRİMİ

Sorumlu Yazar <i>Responsible/Corresponding Author</i>	Hatice Ekici			
Makalenin Başlığı <i>Title of Manuscript</i>	SPORUN GRUPLAR ARASI İLİŞKİLERİ İYİLEŞTİRMEDEKİ POTANSİYELİ: SPOR ODAKLI MÜDAHALE PROGRAMLARI ÜZERİNE BİR DERLEME			
Tarih <i>Date</i>	20.05.2024			
Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme vb.) <i>Manuscript Type (Research Article, Review etc.)</i>	Review			
Yazarların Listesi / List of Authors				
<i>Sıra No</i>	Adı-Soyadı <i>Name - Surname</i>	Katkı Oranı <i>Author Contributions</i>	Çıkar Çatışması <i>Conflicts of Interest</i>	Destek ve Teşekkür (Varsa) <i>Support and Acknowledgment</i>
1	Hatice Ekici	%100	Çıkar Çatışması Yoktur.	
2	BOŞ BIRAKINIZ			
3	BOŞ BIRAKINIZ			
4	BOŞ BIRAKINIZ			
5	BOŞ BIRAKINIZ			